

Middelsschool Ninove Koninklijk Atheneum Ninove

Onderwijs van de Vlaamse gemeenschap

Elementaire grammatica van het Latijn

Eerste, tweede en derde graad

Opgesteld door P. Pieters en N. Croux

INHOUDSTAFEL (INDEX RERUM)

DEEL I : MORFOLOGIE (VORMLEER)

- Inleiding : Uitspraak van het Latijn (1-5)
- Hoofdstuk 1 : De woordsoorten (6-19)
- Hoofdstuk 2 : De substantieven (20-43)
- Hoofdstuk 3 : De adjectieven (44-51)
- Hoofdstuk 4 : De bijwoorden (52-53)
- Hoofdstuk 5 : De voornaamwoorden (54-64)
- Hoofdstuk 6 : De werkwoorden (65-112)
- Hoofdstuk 7 : De telwoorden (113-114)

DEEL II : SYNTAXIS (ZINSLEER)

- Hoofdstuk 1 : De zin (115-116)
- Hoofdstuk 2 : Zinsdelen van een enkelvoudige zin (117-138)
- Hoofdstuk 3 : Gebruik van de naamvallen in de enkelvoudige Latijnse zin (139-148)
- Hoofdstuk 4 : Wijzen en tijden in de onafhankelijke zin (149-150)
- Hoofdstuk 5 : De samengestelde zin (151-157)
- Hoofdstuk 6 : Soorten afhankelijke zinnen - bijzinnen (158-176)
- Hoofdstuk 7 : Participium, gerundium en supinum (177-179)

DEEL III : STILISTIEK

- Hoofdstuk 1 : Prosodie en metriek : scanderen
 - a) Inleiding (180)
 - b) de dactylische hexameter (181)
 - c) de pentameter (182)
- Hoofdstuk 2 : Overzicht van de meest frequente stijlfiguren

DEEL IV : APPENDIX

- Beknopt overzicht van de grammatica : parate kennis

DEEL I : MORFOLOGIE

Inleiding : Uitspraak van het Latijn

1. In het Latijn worden alle letters uitgesproken

De 23 letters van het Latijnse alfabet zijn de volgende :

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z

2. Klinkers

-a : kan kort of lang zijn (zoals in man of baan)

-o : kan kort of lang zijn (zoals in top en mode)

-e : kan kort of lang zijn (zoals in pen en steen). Een lange 'e' wordt soms geschreven als e, een korte 'e' wordt soms geschreven als e

-i : kan kort of lang zijn (zoals in mist en vies). Wordt 'j' uitgesproken als er een klinker op volgt (vb. Iulius, lees : 'Joelioes')

-u : wordt als 'oe' uitgesproken (Vb. murus, lees : 'moeroes'). Wordt als 'w' uitgesproken als er een klinker op volgt

3. Medeklinkers

De medeklinkers worden uitgesproken zoals in het Nederlands, met volgende uitzonderingen :

-g : wordt uitgesproken zoals de Franse 'g' in 'garçon'

-c : wordt steeds als een 'k' uitgesproken

-v : wordt altijd als een 'w' uitgesproken

-ph : wordt steeds als 'f' uitgesproken

4. Tweeklanken

-ae : wordt 'aai' uitgesproken

-au : wordt 'au' of 'aw' uitgesproken

-eu : wordt 'eu' of 'ew' uitgesproken

-oe : wordt 'oi' uitgesproken

Wanneer er een andere combinatie van twee klinkers voorkomt, worden die apart uitgesproken.

5. Klemtoon of woordaccent

- indien de voorlaatste lettergreep (de penultima) van een woord lang is, dan valt de klemtoon op die voorlaatste lettergreep

vb. cer-tá-men, pau-pér-tas, re-gi-ó-nis

- indien de voorlaatste lettergreep kort is, dan valt de klemtoon op de derdelaatste lettergreep (antepenultima)

vb. ré-gi-o, cór-po-ris, ré-ge-re

- indien het woord slechts een of twee lettergrepen bevat, valt de klemtoon op de enige of eerste lettergreep, ongeacht de lengte van die lettergreep

vb. dúm, có-lor, pá-tris

Hoofdstuk 1 : De woordsoorten

6. Algemene opmerkingen over de woordsoorten

- Het Latijn kent geen lidwoorden!!

- Sommige woordsoorten zijn onveranderlijk : voorzetsels, bijwoorden en voegwoorden veranderen nooit van vorm.

Andere woordsoorten zijn wel veranderlijk : werkwoorden worden vervoegd, substantieven worden verbogen.

- De 9 (belangrijkste) woordsoorten kan je vrij eenvoudig onthouden doordat ze allemaal in volgende zin voorkomen :

<u>EN</u> (voegwoord)	<u>HIER</u> (bijwoord)	<u>HEBBEN</u> (werkwoord)	<u>WE</u> (voornaamwoord)	<u>NEGEN</u> (telwoord)
<u>VAN</u> (voorzetsel)	<u>DE</u> (lidwoord)	<u>BELANGRIJKSTE</u> (adjectief)	<u>WOORDSOORTEN.</u> (substantief)	

De woordsoorten zijn dezelfde in de verschillende talen en ze veranderen dan ook niet wanneer ze vertaald worden. Wat dus in het Latijn een substantief is, is ook in het Nederlands een substantief en omgekeerd.

→ woordsoort Latijns woord = woordsoort Nederlandse vertaling

Dit geldt voor alle woordsoorten. We onderscheiden volgende woordsoorten :

7. Substantieven

Substantieven kennen jullie wellicht beter onder de benaming 'zelfstandige naamwoorden'. Je kan ze herkennen aan het feit dat je er in het Nederlands altijd een lidwoord (de, het, een) kan vóór plaatsen.

Vb. de tafel, de kast, een appel, het paard, het verdriet...

8. Adjectieven

Adjectieven kennen jullie wellicht beter onder de benaming 'bijvoeglijke naamwoorden'. Je kan ze herkennen aan het feit dat je ze (bijna) altijd bij een substantief kan voegen. Een adjectief geeft in een zin bijna altijd meer uitleg over een substantief (waar het is bijgevoegd).

Vb. de blauwe tafel, de grote kast, een lekkere appel, het oude paard,...

9. Voornaamwoorden

'Voornaamwoorden' is eigenlijk een verzamelnaam voor alle woorden die we als vervangwoord voor een ander naamwoord (adjectief of substantief) gebruiken. De term voornaamwoord krijgt altijd een verdere bepaling bij zich (cfr. supra). Eigenlijk zijn de voornaamwoorden in vele talen (en ook in het Latijn) de moeilijkste woordsoorten. Daarom is het best altijd te vertalen en naar je Nederlandse weergave te kijken vooraleer je gaat rubriceren. We onderscheiden volgende soorten voornaamwoorden :

- a. **persoonlijke voornaamwoorden** : zijn eigenlijk een vervanging voor de namen van personen of dingen. Een voornaamwoord wordt verbogen, d.w.z. het neemt een andere vorm aan al naargelang zijn functie in de zin. De persoonlijke voornaamwoorden zijn de volgende :

	Onderwerpsvorm	Voorwerpsvorm
1 enk	ik	mij,me
2 enk	jij,je,u	jou,je,u
3 enk	hij,zij,het,ze	hem,haar,ze,het
1 mv	wij,we	ons
2 mv	jullie,u	jullie,u
3 mv	zij,ze	hen,hun,ze

Vb. Hij staat daar. (voor "Caesar staat daar.") → onderwerpsvorm
 vb. Hij geeft de dolk aan hem. → voorwerpsvorm

- b. **bezittelijke voornaamwoorden** : zijn eigenlijk een vervanger voor de aanduiding van de bezitter. De bezittelijke voornaamwoorden zijn de volgende :

1 enk	mijn
2 enk	jouw
3 enk	zijn,haar
1 mv	ons,onze
2 mv	jullie
3 mv	hun

Vb. Zijn hoed ligt daar. (voor "De hoed van Caesar ligt daar.")

- c. **vragende voornaamwoorden** : leiden een vraag in en zijn eigenlijk vervanger voor de persoon, zaak, eigenschap,... waarnaar er in de vraag wordt gepeild. Vragende voornaamwoorden kunnen zelfstandig of bijvoeglijk zijn.

De belangrijkste vragende voornaamwoorden zijn :

Wie,wat,welke,watvoor een,...

Vb. Wie komt er? (voor "Komt Caesar?")

- d. **aanwijzende voornaamwoorden** : zijn eigenlijk een vervanger voor een eventuele nadere bepaling. Je kan ze herkennen aan het feit dat je ze altijd kan begeleiden met een aanwijzende beweging (je kan er naar wijzen terwijl je ze uitspreekt). Een aanwijzend voornaamwoord kan bijvoeglijk(het staat bij een substantief) of zelfstandig (het staat los van een substantief) gebruikt worden.

De aanwijzende voornaamwoorden zijn :

deze,dit,die,dat

Vb. Die kast (voor "De kast achteraan in de klas". Merk op dat je ze kan aanwijzen.) → bijvoeglijk gebruikt : het voornaamwoord hoort bij het substantief 'kast'

Vb. Die gaat nog van me horen. -> zelfstandig gebruikt : het voornaamwoord hoort niet bij een substantief maar wijst zelf naar iemand (of iets).

e. **betrekkelijke voornaamwoorden** : leiden een bijzin in die wat meer uitleg geeft over een substantief of eigennaam.

Vb. De man, die twee meter groot is, is mijn oom.

f. **onbepaalde voornaamwoorden** : vervangen een duidelijk bepaalde term, met de bedoeling vaag te zijn. Ook deze voornaamwoorden kunnen zelfstandig of bijvoeglijk zijn.

De belangrijkste onbepaalde voornaamwoorden zijn :

iemand, iets, één of andere, om het even welke, ...

Vb. Iemand vertelde mij ... (voor "Caesar vertelde mij...")

10. Telwoorden

Telwoorden dienen om te tellen : zij geven een aantal of een plaats in de rangorde aan. Er zijn dan ook, afhankelijk van hun betekenis, twee soorten telwoorden : hoofdtelwoorden en rangtelwoorden.

Vb. hoofdtelwoorden : één, twee, drie, ...

Vb. rangtelwoorden : eerste, tweede, derde, ...

11. Werkwoorden

Werkwoorden kennen jullie misschien onder de benaming 'doe-woordjes'. Werkwoorden kunnen een actie of een toestand uitdrukken. Je kan ze gemakkelijk herkennen door er 'Ik kan ...' vóór te plaatsen.

Vb. zeggen, lopen, zijn, spelen, ... (ik kan zeggen, ik kan lopen, ...)

12. Bijwoorden

Zijn woorden die een nadere bepaling geven bij ofwel een werkwoord, ofwel een adjectief, ofwel een ander bijwoord.

Vb. zo zeer, vroeger, daarheen, bijna, misschien, niet, dan, ...

Vb. bij werkwoord : Ik loop hard.

Vb. bij ander bijwoord : Ik loop erg hard.

Vb. bij adjectief : Ik ben een bijzonder harde loper.

13. Voegwoorden

Voegwoorden dienen om zinnen of zinsdelen aan elkaar te voegen.

a. Nevenschikkende voegwoorden : wanneer beide zinnen of zinsdelen evenwaardig bij elkaar gevoegd worden, dan spreken we van nevenschikkende voegwoorden. De belangrijkste zijn :

en, of, maar, want, dus

Vb. Caesar vecht en overwint.

b. Onderschikkende voegwoorden : wanneer echter de ene zin afhankelijk is van de andere zin, dan wordt die daaraan ondergeschikt met een onderschikkend voegwoord.

Vb. wanneer, terwijl, nadat, omdat, zodat, alhoewel, tenzij, ...

Vb. Caesar geeft bevelen terwijl hij vecht.

14. Tussenwerpsels

Tussenwerpsels zijn woorden die niets met de feitelijke betekenis van de zin te maken hebben, maar door de schrijver of spreker tussen de woorden van de zin geworpen werden.

Vb. helaas,ach,oei,ziedaar,...

Vb. Ach, welk onheil overkomt mij nu?

15. Voorzetsels

Voorzetsels kennen jullie misschien onder de benaming 'kast/speeltijd-woordjes'. Deze term verwijst naar het feit dat je deze woorden allemaal vóór het woord 'kast' óf vóór het woord 'speeltijd' kunt zetten.

Vb. naar,in,tegenover,met,achter,over,weg van,boven,tijdens,na,...

Vb. Caesar doodt de tegenstander met zijn zwaard.

16. Eigennamen

Eigennamen zijn eigenlijk geen echte woordsoort. Het kunnen zowel substantieven als adjectieven zijn. Je kan ze herkennen aan hun eerste letter die steeds een hoofdletter is.

Vb. Caesar,Debra,Augustus,Dieter,Spanje,Rome,Galliërs,Romeins,Nederlands,...

Vb. Caesar overwint de Galliërs.

17. Bestanddelen van veranderlijke woorden

Een veranderlijk woord (subst, adj, vnw, ww) kan bestaan uit verschillende bestanddelen :

- wortel : kleinste mogelijke betekenseenheid van een woord (vb. victorem → wortel *vic-* : overwin-)

- affix : er bestaan 2 soorten affixen :

- prefixen of voorvoegsels : staan voor de wortel

- suffixen of achtervoegsels : staan achter de wortel

- stam : wortel + affixen

- bindklinker : komt soms tussen de stam en de uitgang

- uitgang : wat na de stam komt bij werkwoorden, adjectieven en substantieven

18. Prefixen

Volgende prefixen bij werkwoorden en adjectieven bestaan ook afzonderlijk als voorzetsels.

Prefix	Betekenis	Voorbeeld
ab- (a-, abs-, au-)	verwijdering : weg van	ab-ducere : wegleiden
ad- (ac-, af-, ag-, al-, ap-, as-, at-)	richting : naar, bij	ad-ire : gaan naar, a-spicere : toekijken
ante-	vóór	ante-mittere : vooruitzenden
circum-	rondom	circum-venire : omsingelen
contra-	tegen	contra-dicere : tegenspreken
cum- (con-, col-, co-)	1) samen 2) volledig	com-ponere : samenstellen, con-ficere : volledig verwerken
de-	1)van boven af 2)weg van	de-currere : naar beneden lopen de-esse : afwezig zijn
ex- (e-, ef-)	uit	ex-trahere : uittrekken
in- (il-, im-, ir-)	in, op	in-gredi : gaan in, im-portare
inter-	tussen	inter-mittere : onderbreken
ob- (oc-, of-, op-, os-)	tegemoet	ob-stare : in de weg staan
per-	doorheen, helemaal	per-currere : doorlopen
post-	na, achter	post-ponere : achterstellen

prae-	vooraan, vooruit	prae-mittere : vooruitzenden
praeter-	voorbij	praeter-mittere : voorbij laten gaan
pro- (prod-)	1) naar voren 2) ten voordele	pro-ducere : tevoorschijn brengen prod-esse : voordelig zijn
sub- (su-, suc-, sup-, sus-)	boven, over	super-esse : overblijven
trans- (tra-)	over	trans-ire : oversteken

Volgende prefixen zijn onscheidbaar en komen enkel voor in combinatie met werkwoorden, adjectieven en substantieven :

Prefix	Betekenis	Voorbeeld
amb- (am-)	rondom	amb-ire : rondgaan
dis- (di-, dif-, dir-)	uiteen	di-mittere : uiteensturen
in- (im-)	ontkenning	in-iustus : onrechtvaardig
intro-	naar binnen	intro-ducere : binnenbrengen
ne- (neg-)	ontkenning	ne-scire : niet weten
re- (red-)	terug, opnieuw	red-ire : terugkeren

19. Suffixen

Volgende suffixen maken een wortel tot een adjectief :

Suffix	Betekenis	Voorbeeld
-ilis, -bilis	mogelijkheid	facilis : doenbaar, utilis : bruikbaar
-eus	gemaakt uit	aur-eus : gouden
-anus, -inus, -ensis, -icus	afkomstig uit	Rom-anus : Romeins
-osus	vol van	pericul-osus : gevaarlijk
-ax	met overdreven neiging	aud-ax : vermetel

Veel substantieven worden gevormd door toevoeging van een suffix aan de wortel van een werkwoord, adjectief of ander substantief :

Suffix	Betekenis	Voorbeeld
-(t)or, -(s)or, -trix	handelende persoon	vic-tor : overwinnaar, curs-or : renner
-(t)io, -(s)io, -(t)us, -(s)us	handeling	saluta-tio : begroeting
-ia, -itia, -etas, -(i)tas, -(i)tudo	eigenschap	iust-itia : rechtvaardigheid, liber-tas : vrijheid, forti-tudo : dapperheid
-ellus, -olus, -ulus	verkleinwoord	flamm-ula : vlammetje

Hoofdstuk 2 : De substantieven

20. indeling van de substantieven

We delen de Latijnse substantieven in volgende groepen in :

-substantieven die eindigen op -a,-ae : vrouwelijke a-verbuiging

vb. terra,terrae ; lingua,linguae

-substantieven die eindigen op -us,-i of op -er,-i : mannelijke o-verbuiging

vb. populus,populi ; puer,pueri ; ludus,ludi

-substantieven die eindigen op -um,-i : onzijdige o-verbuiging

vb. oppidum,oppidi ; signum,signi

-substantieven waarvan de vorm na de komma (genitief) eindigt op -is : gemengde verbuiging

vb. lex,legis ; finis,finis ; pax,pacis

-substantieven die eindigen op -us,-us (of op -u,-us) : mannelijke en onzijdige u-verbuiging

vb. motus,motus ; cornu,cornus

-substantieven die eindigen op -es,-ei : vrouwelijke e-verbuiging

vb. dies,diei ; res,rei

Opmerking :

Het is heel erg belangrijk om voor elk substantief te weten tot welke verbuiging het behoort. Bemerkt hoe volgende substantieven op -us toch allemaal tot een verschillende verbuiging behoren :

-populus,populi : mannelijke o-verbuiging (want -us,-i)

-tempus,temporis : gemengde verbuiging (want -us,-oris)

-exercitus,exercitus : mannelijke u-verbuiging (want -us,-us)

De enige manier om te weten tot welke verbuiging een substantief behoort is door de genitief enkelvoud (vorm na de komma) van elk substantief mee uit het hoofd te leren. Zorg dus dat je, telkens wanneer je een substantief instudeert, ook zijn genitief enkelvoud (vorm na de komma) mee instudeert!

Opmerking :

Voor een ander groot belang van de genitief, zie nr.23

21. het genus (= geslacht) van de substantieven

Om het genus van een substantief te bepalen kijkt men in de eerste plaats naar het **natuurlijk genus**, duidelijk herkenbaar in de betekenis. Vb. servus (slaaf), puer (jongen) of rex (koning) zijn natuurlijk mannelijk, mater (moeder) of mulier (vrouw) zijn uiteraard vrouwelijk.

Enkel en alleen wanneer een woord geen natuurlijk genus heeft, kijkt men naar het **grammaticaal genus**. Dit grammaticaal genus herkent men meestal aan de uitgang in de nom.enk. :

- a-verbuiging : de woorden op -a zijn vrouwelijk

- o-verbuiging : de woorden op -us en -er zijn mannelijk, die op -um onzijdig

- gemengde verbuiging :

woorden op -er of -or zijn mannelijk

woorden op -s,-o of -x zijn vrouwelijk

(voornaamste uitzonderingen : ook mannelijk zijn mons, pons, fons, ignis, collis, mensis, lapis, orbis, finis, dens, ordo, sermo)

woorden op -men,-us (gen. -oris of -eris), -e, -al -ar zijn onzijdig

- u-verbuiging : de woorden op -us zijn mannelijk, die op -u onzijdig

(uitzonderingen : domus en manus zijn vrouwelijk)

- e-verbuiging : de woorden op -es zijn vrouwelijk

22. naamvallen en verbuiging van substantieven

Het achterste stukje van een Latijns substantief noemen we de uitgang. Zo een substantief heeft de mogelijkheid zijn uitgang te veranderen. Als een substantief een bepaalde uitgang heeft, dan zeggen we dat dat substantief in een bepaalde naamval staat.

Die naamval (dat achterste stukje van het woord dus) duidt aan wat de functie van het substantief is in de zin. Hier volgt een overzicht van de 6 naamvallen in het Latijn met de functies waarmee ze (in eerste instantie) overeenkomen :

- nominatief : onderwerp of NDG
- vocatief : aanspreking
- genitief : bijvoeglijke van-bepaling (van)
- datief : meewerkend voorwerp (aan/voor)
- accusatief : lijdend voorwerp of voorzetselbepaling
- ablatief : voorzetselbepaling of BWB (door/met/in/op/van...weg)

Het overzicht (in een tabel) van alle naamvallen van een categorie van substantieven noemen we de verbuiging.

Vb. 'lingua' geeft een overzicht van de a-verbuiging. Dit betekent dat alle substantieven op -a,-ae dezelfde uitgangen dan 'lingua' krijgen in de verschillende naamvallen.

23. stam van een substantief

De verbuiging van een substantief geeft je een overzicht van alle uitgangen (naamvallen) die dat substantief kan krijgen. Je moet elk van deze uitgangen steeds 'vastplakken' aan de stam van dat substantief. De stam van een substantief vind je door bij de genitief enkelvoud (vorm na de komma) de uitgang van die genitief enkelvoud weg te laten.

Vb. lingua,linguae -> stam : lingu-

Vb. Corpus,corporis -> stam : corpor-

Vb. Res,rei -> stam : re-

In de verbuiging van de substantief (zie onderstaande tabellen) zijn stam en uitgang steeds duidelijk aangegeven doordat ze gescheiden zijn door een koppeltteken ('-'). Je zal zien dat de stam overal inderdaad gevormd wordt door de uitgang van de genitief enkelvoud weg te laten.

Opmerking :

Voor een ander groot belang van de genitief enkelvoud, zie nr.20

24. getal

Het getal van een substantief kan enkelvoud of meervoud zijn. In elk van onderstaande tabellen met de verbuiging van substantieven duidt de tweede kolom de verbuiging van het 'enkelvoud' aan en de derde kolom de verbuiging van het 'meervoud'. (In de eerste kolom vind je overigens de overeenkomstige naamvallen.)

25. de vrouwelijke a-verbuiging (type lingua, -ae)

nom.	lingu-a	lingu-ae
acc.	lingu-am	lingu-as
gen.	lingu-ae	lingu-arum
dat.	lingu-ae	lingu-is
abl.	lingu-a	lingu-is
voc.	lingu-a	lingu-ae

26. de vrouwelijke a-verbuiging : uitgangen (type lingua, -ae)

Uitgang	Naamval(len)
- a	nom enk, voc enk, abl enk
- ae	gen enk, dat enk, nom mv, voc mv
- am	acc enk
- arum	gen mv
- is	abl mv, dat mv
- as	acc mv

27. de mannelijke o-verbuiging
(type ludus, -i)

nom.	lud-us	lud-i
acc.	lud-um	lud-os
gen.	lud-i	lud-orum
dat.	lud-o	lud-is
abl.	lud-o	lud-is
voc.	lud-e	lud-i

28. de mannelijke o-verbuiging
(type puer, -i)

nom.	puer	puer-i
acc.	puer-um	puer-os
gen.	puer-i	puer-orum
dat.	puer-o	puer-is
abl.	puer-o	puer-is
voc.	puer	puer-i

Opmerking : Bij een aantal substantieven op -er,-i, die de verbuiging van puer volgen, valt de -e- weg in de stam. Vb. liber,libri (stam : libr-)

29. de mannelijke o-verbuiging : uitgangen
(types ludus, -i / puer, -i)

Uitgang	Naamval(len)
-us / -er	nom enk
- e / -er	voc enk
- i	gen enk, nom mv, voc mv
- o	dat enk, abl enk
- um	acc enk
- orum	gen mv
- is	dat mv, abl mv
- os	acc mv

30. de onzijdige o-verbuiging (type
signum, -i)

nom.	sign-um	sign-a
acc.	sign-um	sign-a
gen.	sign-i	sign-orum
dat.	sign-o	sign-is
abl.	sign-o	sign-is
voc.	sign-um	sign-a

31. de onzijdige o-verbuiging :
uitgangen
(type signum, -i)

Uitgang	Naamval(len)
-um	nom enk, voc enk, acc enk
- i	gen enk
- o	dat enk, abl enk
- a	nom mv, voc mv, acc mv
- orum	gen mv
- is	dat mv, abl mv

32. de gemengde verbuiging (ml/vr)
(type lex, legis)

nom.	lex	leg-es
acc.	leg-em	leg-es
gen.	leg-is	leg-um
dat.	leg-i	leg-ibus
abl.	leg-e	leg-ibus
voc.	lex	leg-es

33. de gemengde verbuiging (onz)
(type corpus, corporis)

nom.	corpus	corpor-a
acc.	corpus	corpor-a
gen.	corpor-is	corpor-um
dat.	corpor-i	corpor-ibus
abl.	corpor-e	corpor-ibus
voc.	corpus	corpor-a

**34. de gemengde verbuiging (ml/vr)
(type mensis, mensis)**

nom.	mensis	mens-es
acc.	mens-em	mens-es
gen.	mens-is	mens-ium
dat.	mens-i	mens-ibus
abl.	mens-e	mens-ibus
voc.	mensis	mens-es

**35. de gemengde verbuiging (onz)
(type animal, animalis)**

nom.	animal	animal-ia
acc.	animal	animal-ia
gen.	animal-is	animal-ium
dat.	animal-i	animal-ibus
abl.	animal-i	animal-ibus
voc.	animal	animal-ia

**36. de gemengde verbuiging (ml/vr)
: uitgangen
(types lex/mensis)**

Uitgang	Naamval(len)
-	nom enk, voc enk
- is	gen enk
- i	dat enk
- em	acc enk
- e	abl enk
- es	nom mv, voc mv, acc mv
- um / -ium	gen mv
- ibus	dat mv, abl mv

**37. de gemengde verbuiging (onz) :
uitgangen
(types corpus/animal)**

Uitgang	Naamval(len)
-	nom enk, voc enk, acc enk
- is	gen enk
- i	dat enk
- e / -i	abl enk
- a / -ia	nom mv, voc mv, acc mv
- um / -ium	gen mv
- ibus	dat mv, abl mv

38. Opmerkingen bij de gemengde verbuiging

- de verbuiging van lex wordt in de regel gevolgd door alle mannelijke én alle vrouwelijke substantieven van de gemengde verbuiging.
- De verbuiging van mensis, -is geldt alleen voor volgende 2 categorieën van substantieven :
 - o Substantieven van de gemengde verbuiging die in de nom. enk. evenveel lettergrepen hebben als in de gen.enk. = gelijklettergrepige vb. collis, collis
 - o Substantieven van de gemengde verbuiging waarvan de stam eindigt op 2 of meer medeklinkers vb. urbs, urbis (stam : urb-)
- De verbuiging van corpus wordt in de regel gevolgd door alle onzijdige substantieven van de gemengde verbuiging
- De onzijdige substantieven van de gemengde verbuiging op -e, -al of -ar volgen echter de verbuiging van animal (NIET die van corpus dus!)

39. de mannelijke u-verbuiging
(type motus, -us)

nom.	mot-us	mot-us
acc.	mot-um	mot-us
gen.	mot-us	mot-uum
dat.	mot-ui	mot-ibus
abl.	mot-u	mot-ibus
voc.	mot-us	mot-us

40. de onzijdige u-verbuiging (type cornu, cornus)

nom.	corn-u	corn-ua
acc.	corn-u	corn-ua
gen.	corn-us	corn-uum
dat.	corn-u	corn-ibus
abl.	corn-u	corn-ibus
voc.	corn-u	corn-ua

Opmerkingen bij mannelijke u-verbuiging :

- domus en manus zijn vrouwelijk
- domus wordt lichtjes anders verbogen : abl. enk. = **domo**; acc. mv. = **domos**; gen. mv. = **domorum**

41. de mannelijke u-verbuiging : uitgangen
(type motus, motus)

Uitgang	Naamval(len)
- us	nom enk, voc enk, gen enk, nom mv, voc mv, acc mv
- ui	dat enk
- um	acc enk
- u	abl enk
- uum	gen mv
- ibus	dat mv, abl mv

42. de vrouwelijke e-verbuiging (type res, rei)

nom.	r-es	r-es
acc.	r-em	r-es
gen.	r-ei	r-erum
dat.	r-ei	r-ebus
abl.	r-e	r-ebus
voc.	r-es	r-es

Opmerking : dies is meestal ml.

43. de vrouwelijke e-verbuiging :
uitgangen
(type res, rei)

Uitgang	Naamval(len)
- es	nom enk, voc enk nom mv, voc mv, acc mv
- ei	gen enk, dat enk
- em	acc enk
- e	abl enk
- erum	gen mv
- ebus	dat mv, abl mv

Hoofdstuk 3 : De adjectieven

44. Inleidende opmerkingen bij de adjectieven

-Adjectieven nemen steeds dezelfde naamval, genus en getal (NGG) aan als het substantief waar ze bij staan (iets meer over vertellen). Ook adjectieven zullen dus moeten verbogen worden.

-Het 'overeenkomen in NGG' van een adjectief met een substantief noemen we 'congrueren'. Adjectief en substantief vormen samen een woordgroep.

-In sommige gevallen congrueert een adjectief niet met een substantief, maar bestaat het gewoon op zichzelf, net alsof het een substantief zou zijn. We zeggen dan dat het adjectief zelfstandig wordt gebruikt. Je vertaalt het dan best door een passend substantief of door het adjectief aan te vullen met 'mens/mensen' (indien mannelijk) of 'dingen' (indien onzijdig).

Vb. Multi mortales conveniunt. (Vele sterfelingen (= sterfelijke mensen) komen samen.)

Vb. Hostilia audes. (Jij durft vijandige dingen.)

-De verbuiging van de adjectieven van de gemengde verbuiging verschilt slechts op 3 plaatsen van de verbuiging van de substantieven van de gemengde verbuiging (lex/corpus) :

- o de ablatief enkelvoud is -i i.p.v. -e
- o de genitief meervoud is -ium i.p.v. -um
- o de nominatief, vocatief en accusatief onzijdig meervoud is -ia i.p.v. -a

Als je de verbuiging van lex (voor mannelijk en vrouwelijk) en corpus (voor onzijdig) kent, hoef je dus enkel deze drie uitzonderlijke gevallen te onthouden om deze categorie van adjectieven te verbuigen.

- De adjectieven totus, solus, alter en alius hebben een genitief op -ius en een datief -i.

- vetus, pauper en dives volgen niet het type mensis, maar lex/corpus : abl. enk. -e; gen. mv. op -um en nom, voc, acc. onz. mv. op -a

45. de adjectieven van de o-a-verbuiging (type longus, -a, -um)

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
nom.	long-us	long-a	long-um	long-i	long-ae	long-a
acc.	long-um	long-am	long-um	long-os	long-as	long-a
gen.	long-i	long-ae	long-i	long-orum	long-arum	long-orum
dat.	long-o	long-ae	long-o	long-is	long-is	long-is
abl.	long-o	long-a	long-o	long-is	long-is	long-is
voc.	long-e	long-a	long-um	long-i	long-ae	long-a

Opmerking :

De verbuiging van longus, -a, -um is precies dezelfde als die van lingua, ludus en signum. Je hoeft dus geen nieuwe uitgangen in te studeren.

46. de adjectieven van de o-a-verbuiging (type niger, nigra, nigrum)

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
nom.	nig-er	nigr-a	nigr-um	nigr-i	nigr-ae	nigr-a
acc.	nigr-um	nigr-am	nigr-um	nigr-os	nigr-as	nigr-a
gen.	nigr-i	nigr-ae	nigr-i	nigr-orum	nigr-arum	nigr-orum
dat.	nigr-o	nigr-ae	nigr-o	nigr-is	nigr-is	nigr-is
abl.	nigr-o	nigr-a	nigr-o	nigr-is	nigr-is	nigr-is
voc.	nig-er	nigr-a	nigr-um	nigr-i	nigr-ae	nigr-a

Opmerking:

De verbuiging van niger, nigra, nigrum is precies dezelfde als die van puer, lingua en signum. Je hoeft dus geen nieuwe uitgangen in te studeren.

47. de adjectieven van de gemengde verbuiging met 1 uitgang (type ingens, ingentis)

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
nom.	ingens	ingens	ingens	ingent-es	ingent-es	ingent-ia
acc.	ingent-em	ingent-em	ingens	ingent-es	ingent-es	ingent-ia
gen.	ingent-is	ingent-is	ingent-is	ingent-ium	ingent-ium	ingent-ium
dat.	ingent-i	ingent-i	ingent-i	ingent-ibus	ingent-ibus	ingent-ibus
abl.	ingent-i	ingent-i	ingent-i	ingent-ibus	ingent-ibus	ingent-ibus
voc.	ingens	ingens	ingens	ingent-es	ingent-es	ingent-ia

Opmerking : de plaatsen waar de verbuiging verschilt van de substantieven type lex (ml/vr) en type corpus (onz) worden in vetjes weergegeven.

48. de adjectieven van de gemengde verbuiging met 2 uitgangen (type fortis, -is, -e)

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
nom.	fort-is	fort-is	fort-e	fort-es	fort-es	fort-ia
acc.	fort-em	fort-em	fort-e	fort-es	fort-es	fort-ia
gen.	fort-is	fort-is	fort-is	fort-ium	fort-ium	fort-ium
dat.	fort-i	fort-i	fort-i	fort-ibus	fort-ibus	fort-ibus
abl.	fort-i	fort-i	fort-i	fort-ibus	fort-ibus	fort-ibus
voc.	fort-is	fort-is	fort-e	fort-es	fort-es	fort-ia

49. de adjectieven van de gemengde verbuiging met 3 uitgangen (type celer, celeris, celere)

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
nom.	celer	celer-is	celer-e	celer-es	celer-es	celer-ia
acc.	celer-em	celer-em	celer-e	celer-es	celer-es	celer-ia
gen.	celer-is	celer-is	celer-is	celer-ium	celer-ium	celer-ium
dat.	celer-i	celer-i	celer-i	celer-ibus	celer-ibus	celer-ibus
abl.	celer-i	celer-i	celer-i	celer-ibus	celer-ibus	celer-ibus
voc.	celer	celer-is	celer-e	celer-es	celer-es	celer-ia

50. de trappen van vergelijking (regelmatige)

Zoals in het Nederlands zijn er ook in het Latijn drie trappen van vergelijking :

- de positief (stellende trap) vb. longus, longa, longum (lang)
- de comparatief (vergrotende trap) vb. longior, longior, longius (langer, nogal/vrij lang)
- de superlatief (overtreffende trap) vb. longissimus, longissima, longissimum (langst, zeer lang)

Vorming en Verbuiging :

- Comparatief : stam + -ior, -ior, -ius (verbuiging volgens lex/corpus → dus cfr. substantieven!)
- Superlatief : stam + -issimus, -issima, -issimum (verbuiging volgens longus, -a, -um)

Vb. Verbuiging comparatief van dulcis, dulcis, dulce

nom.	dulc-ior	dulc-ior	dulc-ius
acc.	dulc-ior-em	dulc-ior-em	dulc-ius
gen.	dulc-ior-is	dulc-ior-is	dulc-ior-is
dat.	dulc-ior-i	dulc-ior-i	dulc-ior-i
abl.	dulc-ior-e	dulc-ior-e	dulc-ior-e
voc.	dulc-ior	dulc-ior	dulc-ius

nom.	dulc-ior-es	dulc-ior-es	dulc-ior-a
acc.	dulc-ior-es	dulc-ior-es	dulc-ior-a
gen.	dulc-ior-um	dulc-ior-um	dulc-ior-um
dat.	dulc-ior-ibus	dulc-ior-ibus	dulc-ior-ibus
abl.	dulc-ior-ibus	dulc-ior-ibus	dulc-ior-ibus
voc.	dulc-ior-es	dulc-ior-es	dulc-ior-a

Vb. Verbuiging superlatief van dulcis,dulcis,dulce

nom.	dulc-issim-us	dulc-issim-a	dulc-issim-um
acc.	dulc-issim-um	dulc-issim-am	dulc-issim-um
gen.	dulc-issim-i	dulc-issim-ae	dulc-issim-i
dat.	dulc-issim-o	dulc-issim-ae	dulc-issim-o
abl.	dulc-issim-o	dulc-issim-a	dulc-issim-o
voc.	dulc-issim-e	dulc-issim-a	dulc-issim-um

nom.	dulc-issim-i	dulc-issim-ae	dulc-issim-a
acc.	dulc-issim-os	dulc-issim-as	dulc-issim-a
gen.	d-issim-orum	d-issim-arum	d-issim-orum
dat.	dulc-issim-is	dulc-issim-is	dulc-issim-is
abl.	dulc-issim-is	dulc-issim-is	dulc-issim-is
voc.	dulc-issim-i	dulc-issim-ae	dulc-issim-a

Vertaling van de comparatief :

- ofwel met vergelijkende betekenis : vergelijkende trap van het Nederlandse adjectief
- ofwel met absolute betekenis : vrij..., nogal...

vb. doctior,doctior,doctius (< doctus,a,um : geleerd) → geleerder (vergelijkende betekenis)
 o nogal geleerd, vrij geleerd (absolute bet.)

- comparatief + quam : dan/als vb. maior quam : groter dan

Vertaling van de superlatief :

- ofwel met vergelijkende betekenis : overtreffende trap van Nederlands adjectief
- ofwel met absolute betekenis : zeer ...

vb. doctissimus,doctissima,doctissimum → de geleerdste
 o zeer geleerd

- longe + superlatief : veruit de/het ... : vb. longe nobilissimus : veruit de nobelste
- quam + superlatief : zo ... mogelijk : vb. quam maturrime : zo spoedig mogelijk

51. enkele van de voornaamste onregelmatige trappen van vergelijking

bonus (goed)	melior (beter)	optimus (best)
malus (slecht)	peior (slechter)	pessimus (zeer slecht, slechtst)
parvus (klein)	minor (kleiner)	minus (kleinst)
magnus (groot)	maior (groter)	maximus (grootst)
multi (velen)	plures (meer)	plurimi (zeer veel) / plerique (de meeste)
--	prior (eerder)	primus (eerst(e))

Let op: adjectieven op -er vormen hun superlatief door toevoeging van -rimus,-a,-um achter de nom. ml. enk.

- miser miserrimus,-a,-um
- celer celerrimus,-a,-um

Let op: adjectieven op -ilis vormen hun superlatief door toevoeging van -limus,-a,-um achter de stam

- facilis facil-limus,-a,-um
- difficilis difficil-limus,-a,-um
- similis simil-limus,-a,-um
- humilis humil-limus,a,um
- dissimilis dissimil-limus,a,um

Hoofdstuk 4 : De bijwoorden

52. Vorming van het bijwoord

Van (bijna) alle adjectieven uit het Latijn kan een bijwoord worden gevormd. De regels voor de vorming van het bijwoord vertrekkende van het adjectief zijn de volgende :

- adjectieven van de o-a-verbuiging : stam + e
vb. longus -> long-e
- adjectieven van de gemengde verbuiging : stam + iter
vb. fortis -> fort-iter

Opmerking : Bij de stammen op -nt wordt het suffix -er toegevoegd
vb. prudens,prudens,prudens (gen. prudentis) → bijwoord : prudenter

De voornaamste uitzonderingen :

bonus -> bene
magnus -> magnopere
facilis -> facile
difficilis -> difficile
omnis -> omnino

Let op : er zijn ook een aantal bijwoorden op -um of -o : multum, primo en primum, crebro, vero en verum,...

53. de comparatief en superlatief van het bijwoord

- de comparatief van het bijwoord : stam + -ius : vb. longe -> longius, fortiter -> fortius
- de superlatief van het bijwoord : stam + issime : vb. longe -> longissime, fortiter -> fortissime

Hoofdstuk 5 : De voornaamwoorden

54. De persoonlijke voornaamwoorden

De persoonlijke voornaamwoorden van de eerste en tweede persoon zijn de volgende :

- 1ste pers enk : **ego** (ik,mij,me)
- 2de pers enk : **tu** (jij,je,jou,u)
- 3de pers enk : **is,ea,id / ille,illa,illud** (hij,zij,het,men,...) / **se** (reflexief)
- 1ste pers mv : **nos** (wij,we,ons)
- 2de pers mv : **vos** (jullie,u)
- 3de pers mv : **is,ea,id / ille,illa,illud** (mv.) (zij) / **se** (reflexief)

Zelfs in het Nederlands worden de persoonlijke voornaamwoorden nog verbogen, afhankelijk van hun functie in de zin :

Vb. Ik ga naar school. (ik : onderwerp)

Vb. De klas keert zich tegen mij. (en niet : 'De klas keert zich tegen ik.') (mij : voorzetselbepaling, na vz 'tegen')

Vb. Hij slaat mij. (en niet : 'Hij slaat ik.') (mij : lijdend voorwerp)

Ook in het Latijn worden de persoonlijke voornaamwoorden verbogen. De verbuiging is de volgende :

nom.	ego (ik)	tu (jij)	nos (wij)	vos (jullie)	--
acc.	me (mij/me)	te (jou/je)	nos (wij/ons)	vos (jullie)	se
gen.	mei (van mij)	tui (van jou)	nostrum/nostri (van ons)	vestrum/vestri (van jullie)	sui
dat.	mihi (aan/voor mij)	tibi (aan/voor jou)	nobis (aan/voor ons)	vobis (aan/voor jullie)	sibi
abl.	me ([vz +] mij)	te ([vz +] jou)	nobis ([vz +] ons)	vobis ([vz +] jullie)	se

Opmerkingen :

- Voor de 3de persoon van het persoonlijk voornaamwoord gebruikt men het aanwijzend voornaamwoord *is,ea,id* of *ille,illa,illud* zie nrs. 59 en 57
- Voor een reflexieve (slaat terug op het onderwerp van de zin) betekenis van het voornaamwoord van de 3de persoon gebruikt men het wederkerend voornaamwoord *sui* in de afhankelijke naamvallen.
vb. *Caesar omnem senatum ad se convenire iussit.* (Caesar beval de hele senaat bij hem samen te komen). → *Se* slaat terug op onderwerp *Caesar*.

55. De bezittelijke voornaamwoorden

1 ^{ste} pers. enk.	meus, a, um	= mijn
2 ^{de} pers. enk.	tuus, a, um	= jouw,je,uw
3 ^{de} pers. enk.	suus, a, um	= zijn,haar
1 ^{ste} pers. mv.	soster, tra, trum	= onze,ons
2 ^{de} pers. mv.	vester, tra, trum	= jullie,uw
3 ^{de} pers. mv.	suus, a, um	= hun

Verbuiging: De bezittelijke voornaamwoorden worden verbogen zoals de adjectieven van de o-a-verbuiging (type *longus,a,um*), zie nr. 45

- *suus,a,um* wordt enkel en alleen gebruikt als de bezitter het ook het onderwerp van de zin is
- in alle andere gevallen wordt de genitief van *is,ea,id* gebruikt om de bezitter aan te duiden (*eius* : gen. enk., *eorum/earum* : gen. mv.)

56. Het aanwijzend voornaamwoord hic, haec, hoc

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
nom.	hic	haec	hoc	hi	hae	haec
acc.	hunc	hanc	hoc	hos	hos	haec
gen.	huius	huius	huius	horum	harum	horum
dat.	huic	huic	huic	his	his	his
abl.	hoc	hac	hoc	his	his	his

Opmerkingen :

Hic, haec, hoc duidt steeds aan wat het meest dichtbij is : deze, dit. Vandaar kan het ook de betekenis 'laatstgenoemde' krijgen in een zin (in combinatie met 'ille').

Soms verwijst 'hic' naar wat onmiddellijk volgt; een goede vertaling is dan 'de volgende' of 'het volgende'

Het meervoud van hic, haec, hoc volgt bijna volledig de verbuiging van de adjectieven van de o-a-verbuiging (type longus, a, um), zie nr. 45

57. Het aanwijzend voornaamwoord ille, illa, illud

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
nom.	ille	illa	illud	illi	illae	illa
acc.	illum	illam	illud	illos	illas	illa
gen.	illius	illius	illius	illorum	illarum	illorum
dat.	illi	illi	illi	illis	illis	illis
abl.	illo	illa	illo	illis	illis	illis

Opmerkingen :

Ille, illa, illud duidt steeds aan wat veraf is : die, dat. Vandaar kan het ook de betekenis 'eerstgenoemde' krijgen in een zin (in combinatie met 'hic').

Ille, illa, illud kan ook een positieve connotatie hebben, vb. ille, die beroemde

Het meervoud van ille, a, ud volgt volledig de verbuiging van de adjectieven van de o-a-verbuiging (type longus, a, um), zie nr. 45

58. Het aanwijzend voornaamwoord iste, ista, istud

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
nom.	iste	ista	istud	isti	istae	ista
acc.	istum	istam	istud	istos	istas	ista
gen.	istius	istius	istius	istorum	istarum	istorum
dat.	isti	isti	isti	istis	istis	istis
abl.	isto	ista	isto	istis	istis	istis

Opmerkingen :

Iste, ista, istud wordt volledig verbogen zoals ille, illa, illud.

Iste, ista, istud wordt meestal gebruikt met een negatieve connotatie, vb. iste, die beruchte. Dit in tegenstelling tot ille, illa, illud

Het meervoud van iste,a,ud volgt volledig de verbuiging van de adjectieven van de o-a-verbuiging (type longus,a,um), zie nr. 45

59. Het aanwijzend voornaamwoord is,ea,id

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
nom.	is	ea	id	ei (ii)	eae	ea
acc.	eum	eam	id	eos	eas	ea
gen.	eius	eius	eius	eorum	earum	eorum
dat.	ei	ei	ei	eis (iis)	eis (iis)	eis (iis)
abl.	eo	ea	eo	eis (iis)	eis (iis)	eis (iis)

Opmerkingen :

Is,ea,id : die, dat -> is,ea,id wordt in deze betekenis gebruikt als aanwijzend voornaamwoord

Is,ea,id : hij,zij,het -> is,ea,id wordt in deze betekenis gebruikt als persoonlijk voornaamwoord van de 3de persoon

Het meervoud van is,ea,id volgt volledig de verbuiging van de adjectieven van de o-a-verbuiging (type longus,a,um), zie nr. 45

60. idem,eadem,idem (aanwijzend voornaamwoord)

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
nom.	idem	eadem	idem	iidem	eaedem	eadem
acc.	eundem	eandem	idem	eosdem	easdem	eadem
gen.	eiusdem	eiusdem	eiusdem	eorundem	earundem	eorundem
dat.	eidem	eidem	eidem	eisdem	eisdem	eisdem
abl.	eodem	eadem	eodem	eisdem	eisdem	eisdem

Opmerkingen :

Idem,eadem,idem : dezelfde, hetzelfde

Idem is ontstaan uit de verbinding van het voornaamwoord is,ea,id met het onverbuigbare achtervoegsel -dem.

Let op : een -m voor een -d verandert in een -n (zie tabel :accusatief enkelvoud + genitief meervoud)

61. ipse,ipsa,ipsum (aanwijzend voornaamwoord)

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
nom.	ipse	ipsa	ipsum	ipsi	ipsae	ipsa
acc.	ipsum	ipsam	ipsum	ipsos	ipsas	ipsa
gen.	ipsius	ipsius	ipsius	ipsorum	ipsarum	ipsorum
dat.	ipsi	ipsi	ipsi	ipsis	ipsis	ipsis
abl.	ipso	ipsa	ipso	ipsis	ipsis	ipsis

62. Het betrekkelijk voornaamwoord *qui, quae, quod*

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
nom.	qui	quae	quod	qui	quae	quae
acc.	quem	quam	quod	quos	quas	quae
gen.	cuius	cuius	cuius	quorum	quarum	quorum
dat.	cui	cui	cui	quibus	quibus	quibus
abl.	quo	qua	quo	quibus	quibus	quibus

63. De onbepaalde voornaamwoorden *nemo* en *nihil*

NIHIL =

Nihil <

Nihil bestaat alleen in het enkelvoud!

NEMO =

Nemo <

Nemo bestaat alleen in het enkelvoud!

nom.		nom.	
acc.		acc.	
gen.		gen.	
dat.		dat.	
abl.		abl.	

64. De vragende voornaamwoorden

- Het vragend voornaamwoord *qui?, quae?, quod?* kan zowel **bijvoeglijk** als **zelfstandig** gebruikt worden :

qui?, quae?, quod?.

→ Verbuiging : volledig zoals het betrekkelijk voornaamwoord *qui, quae, quod*

→ Vertaling : Wat voor een ...? Welke ... ?

- Het vragend voornaamwoord *quis?, quis?, quid?* wordt **zelfstandig** gebruikt :

quis?, quis?, quid?

→ Verbuiging : volledig zoals het betrekkelijk voornaamwoord *qui, quae, quod*

behalve : nom ml enk : *quis?*

nom, acc onz enk : *quid?*

Hoofdstuk 6 : De werkwoorden

65. De vox

Een werkwoordsvorm kan actief of passief zijn.

Actief : dit betekent dat het onderwerp van de zin de handeling zelf uitvoert. Vb. De leerlingen slaan de leraar. (onderwerp 'leerlingen' voeren de handeling uit)

Passief : dit betekent dat het onderwerp van de zin de handeling ondergaat. Vb. De leraar wordt geslagen door de leerlingen. (onderwerp 'leraar' ondergaat de handeling)

66. De wijze

Er zijn acht wijzen waarin een werkwoordsvorm kan staan. Ze worden verdeeld in :

- de persoonlijke wijzen : dit zijn wijzen die door hun uitgang een persoon aanduiden die de handeling van het werkwoord uitvoert
- de onpersoonlijke wijzen : Dit zijn wijzen die tevens naamwoord zijn. Zij duiden geen bepaalde persoon aan.

De persoonlijke wijzen :

- de indicatief : een werkwoordsvorm in deze wijs duidt aan dat de handeling werkelijk gebeurt. Vb. matrem amat : hij bemint zijn moeder
- de conjunctief : de aanvoegende wijs. Wordt gebruikt om de niet-werkelijkheid van de handeling van het werkwoord weer te geven in de hoofdzin of na bepaalde voegwoorden in de bijzin.
- De imperatief : de gebiedende wijze. Wordt gebruikt om een gebod te geven. Vb. matrem ama : bemin je moeder!

De onpersoonlijke wijzen :

- infinitief : de onbepaalde wijze van het werkwoord. Vb. amare : beminnen
- gerundium : dit is de verbuiging van de infinitief praesens actief. Vb. amandi : van het beminnen
- participium : deelwoord (voltooid of onvoltooid). Vb. amans : beminnend (onvoltooid) ; amatus : bemind (voltooid)
- gerundivum : heeft de waarde van een adjectief met passieve betekenis. Vb. amandus : die (moet) bemind worden.
- supinum : dit is de wijze die je vindt als derde stamtijd. Vb. amatum : om te beminnen

67. De tijd (onvoltooid/voltooid)

Er zijn 6 verschillende tijden in de indicatief, zoals in het Nederlands :

- praesens : O.T.T. (de handeling gebeurt nu) vb. ik doe
- imperfectum : O.V.T. (de handeling gebeurde in het verleden) vb. ik deed
- futurum simplex : O. Toek. T (de handeling zal gebeuren in de toekomst) vb. ik zal doen
- perfectum : V.T.T. (de handeling gebeurde in het verleden) vb. ik heb gedaan
- plusquamperfectum : V.V.T. (de handeling is reeds gebeurd in het verleden) vb. ik had gedaan
- futurum exactum : V.Toek.T (de handeling is reeds gebeurd in de toekomst) vb. ik zal gedaan hebben

We maken een onderscheid tussen de onvoltooiden en de voltooide tijden.

Onvoltooiden tijden worden gebouwd op de praesensstam.

De onvoltooiden tijden zijn : praesens, imperfectum, futurum simplex.

Voltooiden tijden worden gebouwd op perfectumstam en supinumstam.

De voltooiden tijden zijn : perfectum, plusquamperfectum en futurum exactum.

68. Persoon en getal

Bij de persoonlijke wijzen (zie nr.66) duidt de uitgang persoon en getal aan. Het getal is steeds enkelvoud of meervoud. Men onderscheidt volgende combinaties van persoon en getal :

- 1ste persoon enkelvoud : ik
- 2de persoon enkelvoud : jij
- 3de persoon enkelvoud : hij,zij,het
- 1ste persoon meervoud : wij
- 2de persoon meervoud : jullie
- 3de persoon meervoud : zij, ze

69. Stamtijden en stammen van het werkwoord

De stamtijden van een werkwoord zijn de vormen die je in het woordenboek of in je woordenlijst achter elk werkwoord vindt. Na de infinitief praesens vind je achtereenvolgens :

- de indicatief praesens actief 1ste persoon enkelvoud (1ste stamtijd)
- de indicatief perfectum actief 1ste persoon enkelvoud (2de stamtijd)
- het supinum (3de stamtijd)

Elk werkwoord heeft 3 (mogelijke) stammen. Die kan je terugvinden aan de hand van de stamtijden van dat werkwoord :

- de praesensstam : laat de uitgang -o weg bij de 1ste stamtijd (ind. Pr.)
- de perfectumstam : laat de uitgang -i weg bij de 2de stamtijd (ind. Perf.)
- de supinumstam : laat de uitgang -um weg bij de 3de stamtijd (supinum)

vb. habere,habeo,habui,habitum :

- habe- : praesensstam (habeo min -o)
- habu- : perfectumstam (habui min -i)
- habit- : supinumstam (habitum min -um)

Opmerking :

Bij werkwoorden op -are eindigt de praesensstam altijd op -a, hoewel dit niet rechtstreeks blijkt bij het weglaten van de -o bij de eerste stamtijd vb. vocare,voco,vocavi,vocatum → praesensstam is voca- (en niet voc-)

70. Indeling van de regelmatige werkwoorden

Naargelang de eindletter van de praesensstam onderscheiden wij vijf vervoegingen :

- de a-vervoeging (praesensstam op a) : vb. vocare (stam : voca-)
- de e-vervoeging (praesensstam op e) : vb. monere (stam : mone-)
- de consonantvervoeging (praesensstam op medeklinker) : vb. mittere (stam : mitt-)
- de lange-i-vervoeging (praesensstam op lange i) : vb. audire (stam audi-)
- de korte-i-vervoeging (praesensstam op korte i) : vb. capere (stam capi-)

De infinitief

71. inf pr A

-infinitief praesens actief : praesensstam (+ bindklinker e) + -re

vocare	monere	mittere	audire	capere
--------	--------	---------	--------	--------

roepen	waarschuwen	zenden	horen	innemen
--------	-------------	--------	-------	---------

72. inf pr P

-infinitief praesens passief : praesensstam + -ri/-i

vocari	moneri	mitti	audiri	capi
--------	--------	-------	--------	------

geroepen worden	gewaarschuwd worden	gezonden worden	gehoord worden	ingenomen worden
-----------------	---------------------	-----------------	----------------	------------------

73. inf perf a

-infinitief perfectum actief : perfectumstam + -isse

vocavisse	monuisse	mississe	audivisse	cepisse
-----------	----------	----------	-----------	---------

geroepen hebben	gewaarschuwd hebben	gezonden hebben	gehoord hebben	ingenomen hebben
-----------------	---------------------	-----------------	----------------	------------------

74. inf perf P

-infinitief perfectum passief : PPP + esse (voor vorming van PPP, zie nr.80)

vocatus,a,um esse	monitus,a,um esse	missus,a,um esse	auditus,a,um esse	captus,a,um esse
-------------------	-------------------	------------------	-------------------	------------------

geroepen geworden zijn	gewaarschuwd geworden zijn	gezonden geworden zijn	gehoord zijn geworden zijn	ingenomen geworden zijn
---------------------------	-------------------------------	---------------------------	----------------------------------	----------------------------

75. inf fut a

-infinitief futurum actief : participium futurum + esse (voor vorming van PFa, zie nr.81)

vocaturus,a,um esse	moniturus,a,um esse	missurus,a,um esse	auditurus,a,um esse	capturus,a,um esse
---------------------	---------------------	--------------------	---------------------	--------------------

76. inf fut P

-infinitief futurum passief : supinum + iri

vocatum iri	monitum iri	missum iri	auditum iri	captum iri
-------------	-------------	------------	-------------	------------

De imperatief

77. imperatief pr a 2de pers enk

-imperatief praesens actief 2de persoon enkelvoud : infinitief praesens actief min -re

voca	mone	mitte	audi	cape
------	------	-------	------	------

roep!	waarschuw!	zend!	hoor!	Neem in!
-------	------------	-------	-------	----------

Uitzonderingen :

- Dic : imperatief van dicere -> zeg!
- Duc : imperatief van ducere -> Leid!
- Fac : imperatief van facere -> maak!

78. imperatief pr a 2de pers mv

-imperatief praesens actief 2de persoon meervoud : praesensstam (+bindklinker i) + -te

vocate	monete	mittite	audite	capite
--------	--------	---------	--------	--------

roept!	waarschuwt!	Stuurt!	hoort!	Neemt in!
--------	-------------	---------	--------	-----------

het participium

79. PPa

-participium praesens actief (PPa) : praesensstam (+ -e-) + -ns,-ntis

vocans,vocantis	monens,monentis	mittens,mittentis	audiens,audientis	capiens,capientis
-----------------	-----------------	-------------------	-------------------	-------------------

roepend	waarschuwend	zendend	horend	innemend
---------	--------------	---------	--------	----------

Opmerkingen :

- het PPa wordt verbogen zoals de adjectieven van de gemengde verbuiging, type ingens,ingens,ingens (zie nr. 47)
- het PPa komt overeen met het onvoltooid deelwoord in het Nederlands
-

80. PPP

-participium perfectum passief (PPP) : supinumstam + -us,-a,-um

vocatus,a,um	monitus,a,um	missus,a,um	auditus,a,um	captus,a,um
--------------	--------------	-------------	--------------	-------------

geroepen	gewaarschuwd	gezonden	gehoord	ingenomen
----------	--------------	----------	---------	-----------

Opmerking :

- het PPP wordt verbogen zoals de adjectieven van de o-a-verbuiging, type longus,a,um (zie nr. 45)
- het PPP komt overeen met het voltooid deelwoord in het Nederlands

81. PFa

-participium futurum actief (PFa) : supinumstam + -urus,-a,-um

vocaturus,a,um	moniturus,a,um	missurus,a,um	auditurus,a,um	capturus,a,um
----------------	----------------	---------------	----------------	---------------

De indicatief

De onvoltooide tijden van de indicatief

82. indicatief praesens actief

-de indicatief praesens actief : praesensstam (+ bindklinker i/u) + persoonsuitgangen -o,-s,-t,-mus,-tis,-nt

voca-o	mone-o	mitt-o	audi-o	capi-o
voca-s	mone-s	mitt-i-s	audi-s	capi-s
voca-t	mone-t	mitt-i-t	audi-t	capi-t
voca-mus	mone-mus	mitt-i-mus	audi-mus	capi-mus
voca-tis	mone-tis	mitt-i-tis	audi-tis	capi-tis
voca-nt	mone-nt	mitt-u-nt	audi-u-nt	capi-u-nt

ik roep	ik waarschuw	ik zend	ik hoor	ik neem in
jij roept	jij waarschuwt	jij zendt	jij hoort	jij neemt in
hij roept	hij waarschuwt	hij zendt	hij hoort	hij neemt in
wij roepen	wij waarschuwen	wij zenden	wij horen	wij nemen in
jullie roepen	jullie waarschuwen	jullie zenden	jullie horen	jullie nemen in
zij roepen	zij waarschuwen	zij zenden	zij horen	zij nemen in

Opmerkingen :

- de 1ste persoon enkelvoud van de a-vervoeging is voco. Dit is afkomstig van de samentrekking van a en o in de vorm voca-o
- de bindklinker -i- vind je alleen in de consonantvervoeging (van de 2de enk tot en met de 2de mv)
- de bindklinker -u- vind je in de 3^e pers. mv. in de laatste 3 vervoegingen

83. indicatief praesens passief

-de indicatief praesens passief : praesensstam (+ bindklinker i/u) + persoonsuitgangen -or,-ris,-tur,-mur,-mini,-ntur

vocor	mone-or	mitt-or	audi-or	capi-or
voca-ris	mone-ris	mitt-e-ris	audi-ris	cape-ris
voca-tur	mone-tur	mitt-i-tur	audi-tur	capi-tur
voca-mur	mone-mur	mitt-i-mur	audi-mur	capi-mur
voca-mini	mone-mini	mitt-i-mini	audi-mini	capi-mini
voca-ntur	mone-ntur	mitt-u-ntur	audi-u-ntur	capi-u-ntur

ik word geroepen	ik word gewaarschuwd	ik word gezonden	ik word gehoord	ik word ingenomen
jij wordt geroepen	jij wordt gewaarschuwd	jij wordt gezonden	jij wordt gehoord	jij wordt ingenomen
hij wordt geroepen	hij wordt gewaarschuwd	hij wordt gezonden	hij wordt gehoord	hij wordt ingenomen
wij worden geroepen	wij worden gewaarschuwd	wij worden gezonden	wij worden gehoord	wij worden ingenomen
jullie worden geroepen	jullie worden gewaarschuwd	jullie worden gezonden	jullie worden gehoord	jullie worden ingenomen
zij worden geroepen	zij worden gewaarschuwd	zij worden gezonden	zij worden gehoord	zij worden ingenomen

Opmerkingen :

- de indicatief praesens passief verschilt alleen van het actief door de persoonsuitgangen
- vóór een 'r' verandert een korte 'i' in een 'e'. Dit is enkel van toepassing vóór de uitgang -ris (2de pers enk) in de consonant -en korte-i-vervoeging

84. indicatief imperfectum actief

-de indicatief imperfectum actief : praesensstam (+ bindklinker -e-) + tijdskenmerk -ba- + persoonsuitgangen -m,-s,-t,-mus,-tis,-nt

voca-ba-m	mone-ba-m	mitt-e-ba-m	audi-e-ba-m	capi-e-ba-m
voca-ba-s	mone-ba-s	mitt-e-ba-s	audi-e-ba-s	capi-e-ba-s
voca-ba-t	mone-ba-t	mitt-e-ba-t	audi-e-ba-t	capi-e-ba-t
voca-ba-mus	mone-ba-mus	mitt-e-ba-mus	audi-e-ba-mus	capi-e-ba-mus
voca-ba-tis	mone-ba-tis	mitt-e-ba-tis	audi-e-ba-tis	capi-e-ba-tis
voca-ba-nt	mone-ba-nt	mitt-e-ba-nt	audi-e-ba-nt	capi-e-ba-nt

ik riep	ik waarschuwde	ik stuurde	ik hoorde	ik nam in
jij riep	jij waarschuwde	jij stuurde	jij hoorde	jij nam in
hij riep	hij waarschuwde	hij stuurde	hij hoorde	hij nam in
wij riepen	wij waarschuwden	wij stuurden	wij hoorden	wij namen in
jullie riepen	jullie waarschuwden	jullie stuurden	jullie hoorden	jullie namen in
zij riepen	zij waarschuwden	zij stuurden	zij hoorden	zij namen in

Opmerking :

- de bindklinker -e- vind je in de laatste 3 vervoegingen (in alle personen)

85. indicatief imperfectum passief

-de indicatief imperfectum passief : praesensstam (+ bindklinker -e-) + tijdskenmerk -ba- + persoonsuitgangen -r,-ris,-tur,-mur,-mini,-ntur

voca-ba-r	mone-ba-r	mitt-e-ba-r	audi-e-ba-r	capi-e-ba-r
voca-ba-ris	mone-ba-ris	mitt-e-ba-ris	audi-e-ba-ris	capi-e-ba-ris
voca-ba-tur	mone-ba-tur	mitt-e-ba-tur	audi-e-ba-tur	capi-e-ba-tur
voca-ba-mur	mone-ba-mur	mitt-e-ba-mur	audi-e-ba-mur	capi-e-ba-mur
voca-ba-mini	mone-ba-mini	mitt-e-ba-mini	audi-e-ba-mini	capi-e-ba-mini
voca-ba-ntur	mone-ba-ntur	mitt-e-ba-ntur	audi-e-ba-ntur	capi-e-ba-ntur

ik werd geroepen	ik werd gewaarschuwd	ik werd gestuurd	ik werd gehoord	ik werd ingenomen
jij werd geroepen	jij werd gewaarschuwd	jij werd gestuurd	jij werd gehoord	jij werd ingenomen
hij werd geroepen	hij werd gewaarschuwd	hij werd gestuurd	hij werd gehoord	hij werd ingenomen
wij werden geroepen	wij werden gewaarschuwd	wij werden gestuurd	wij werden gehoord	wij werden ingenomen
jullie werden geroepen	jullie werden gewaarschuwd	jullie werden gestuurd	jullie werden gehoord	jullie werden ingenomen
zij werden geroepen	zij werden gewaarschuwd	zij werden gestuurd	zij werden gehoord	zij werden ingenomen

Opmerking :

- de indicatief imperfectum passief verschilt alleen in de persoonsuitgangen van het actief

86. indicatief futurum simplex actief

-de indicatief futurum simplex actief :

- voor de a- en e-vervoeging : praesensstam + tijdskenmerk -b- (+ bindklinker i/u) + persoonsuitgangen -o,-s,-t,-mus,-tis,-nt
- voor de andere 3 vervoegingen : praesensstam + tijdskenmerk a(1ste pers enk)/e(andere) + persoonsuitgangen -m,-s,-t,-mus,-tis,-nt

voca-b-o	mone-b-o	mitt-a-m	audi-a-m	capi-a-m
voca-b-i-s	mone-b-i-s	mitt-e-s	audi-e-s	capi-e-s
voca-b-i-t	mone-b-i-t	mitt-e-t	audi-e-t	capi-e-t
voca-b-i-mus	mone-b-i-mus	mitt-e-mus	audi-e-mus	capi-e-mus
voca-b-i-tis	mone-b-i-tis	mitt-e-tis	audi-e-tis	capi-e-tis
voca-b-u-nt	mone-b-u-nt	mitt-e-nt	audi-e-nt	capi-e-nt

ik zal roepen	ik zal waarschuwen	ik zal zenden	ik zal horen	ik zal innemen
jij zal roepen	jij zal waarschuwen	jij zal zenden	jij zal horen	jij zal innemen
hij zal roepen	hij zal waarschuwen	hij zal zenden	hij zal horen	hij zal innemen
wij zullen roepen	wij zullen waarschuwen	wij zullen zenden	wij zullen horen	wij zullen innemen
jullie zullen roepen	jullie zullen waarschuwen	jullie zullen zenden	jullie zullen horen	jullie zullen innemen
zij zullen roepen	zij zullen waarschuwen	zij zullen zenden	zij zullen horen	zij zullen innemen

Opmerking :

- de bindklinker -i- komt alleen voor in de eerste twee vervoegingen (2de pers enk tot en met 2de pers mv.)
- de bindklinker -u- komt ook alleen voor in de eerst twee vervoegingen, enkel en alleen in de 3de pers mv.

87. indicatief futurum simplex passief

-de indicatief futurum simplex passief :

- voor de a- en e-vervoeging : praesensstam + tijdskenmerk -b- (+ bindklinker i/u) + persoonsuitgangen -or,-ris,-tur,-mur,-mini,-ntur
- voor de andere 3 vervoegingen : praesensstam + tijdskenmerk a(1ste pers enk)/e(andere) + persoonsuitgangen -r,-ris,-tur,-mur,-mini,-ntur

voca-b-or	mone-b-or	mitt-a-r	audi-a-r	capi-a-r
voca-b-e- ris	mone-b-e- ris	mitt-e- ris	audi-e- ris	capi-e- ris
voca-b-i-tur	mone-b-i-tur	mitt-e-tur	audi-e-tur	capi-e-tur
voca-b-i-mur	mone-b-i-mur	mitt-e-mur	audi-e-mur	capi-e-mur
voca-b-i-mini	mone-b-i-mini	mitt-e-mini	audi-e-mini	capi-e-mini
voca-b-u-ntur	mone-b-u-ntur	mitt-e-ntur	audi-e-ntur	capi-e-ntur

ik zal geroepen worden	ik zal gewaarschuwd worden	ik zal gestuurd worden	ik zal gehoord worden	ik zal ingenomen worden
jij zal geroepen worden	jij zal gewaarschuwd worden	jij zal gestuurd worden	jij zal gehoord worden	jij zal ingenomen worden
hij zal geroepen worden	hij zal gewaarschuwd worden	hij zal gestuurd worden	hij zal gehoord worden	hij zal ingenomen worden
wij zullen geroepen worden	wij zullen gewaarschuwd worden	wij zullen gestuurd worden	wij zullen gehoord worden	wij zullen ingenomen worden
jullie zullen geroepen worden	jullie zullen gewaarschuwd worden	jullie zullen gestuurd worden	jullie zullen gehoord worden	jullie zullen ingenomen worden
zij zullen geroepen worden	zij zullen gewaarschuwd worden	zij zullen gestuurd worden	zij zullen gehoord worden	zij zullen ingenomen worden

Opmerking :

- de indicatief praesens passief verschilt alleen van het actief door de persoonsuitgangen
- een korte 'i' verandert in een korte 'e' vóór een -r.

De voltooide tijden van de indicatief

88. indicatief perfectum actief

-de indicatief perfectum actief : perfectumstam + uitgangen -i,-isti,-it,-imus,-istis,-erunt

vocav-i	monu-i	mis-i	audiv-i	cep-i
vocav-isti	monu-isti	mis-isti	audiv-isti	cep-isti
vocav-it	monu-it	mis-it	audiv-it	cep-it
vocav-imus	monu-imus	mis-imus	audiv-imus	cep-imus
vocav-istis	monu-istis	mis-istis	audiv-istis	cep-istis
vocav-erunt	monu-erunt	mis-erunt	audiv-erunt	cep-erunt

ik heb geroepen	ik heb gewaarschuwd	ik heb gestuurd	ik heb gehoord	ik heb ingenomen
jij hebt geroepen	jij hebt gewaarschuwd	jij hebt gestuurd	jij hebt gehoord	jij hebt ingenomen
hij heeft geroepen	hij heeft gewaarschuwd	hij heeft gestuurd	hij heeft gehoord	hij heeft ingenomen
wij hebben geroepen	wij hebben gewaarschuwd	wij hebben gestuurd	wij hebben gehoord	wij hebben ingenomen
jullie hebben geroepen	jullie hebben gewaarschuwd	jullie hebben gestuurd	jullie hebben gehoord	jullie hebben ingenomen
zij hebben geroepen	zij hebben gewaarschuwd	zij hebben gestuurd	zij hebben gehoord	zij hebben ingenomen

Opmerking :

het perfectum wordt ook vaak vertaald met een O.v.T. (ik riep, jij riep,...)

89. indicatief perfectum passief

-de indicatief perfectum passief : PPP + sum,es,est,sumus,estis,sunt

vocatus,a,um sum	monitus,a,um sum	missus,a,um sum	auditus,a,um sum	captus,a,um sum
vocatus,a,um es	monitus,a,um es	missus,a,um es	auditus,a,um es	captus,a,um es
vocatus,a,um est	monitus,a,um est	missus,a,um est	auditus,a,um est	captus,a,um est
vocati,ae,a sumus	moniti,ae,a sumus	missi,ae,a sumus	auditi,ae,a sumus	capti,ae,a sumus
vocati,ae,a estis	moniti,ae,a estis	missi,ae,a estis	auditi,ae,a estis	capti,ae,a estis
vocati,ae,a sunt	moniti,ae,a sunt	missi,ae,a sunt	auditi,ae,a sunt	capti,ae,a sunt

ik werd geroepen	ik werd gewaarschuwd	ik werd gestuurd	ik werd gehoord	ik werd ingenomen
jij werd geroepen	jij werd gewaarschuwd	jij werd gestuurd	jij werd gehoord	jij werd ingenomen
hij werd geroepen	hij werd gewaarschuwd	hij werd gestuurd	hij werd gehoord	hij werd ingenomen
wij werden geroepen	wij werden gewaarschuwd	wij werden gestuurd	wij werden gehoord	wij werden ingenomen
jullie werden geroepen	jullie werden gewaarschuwd	jullie werden gestuurd	jullie werden gehoord	jullie werden ingenomen
zij werden geroepen	zij werden gewaarschuwd	zij werden gestuurd	zij werden gehoord	zij werden ingenomen

Opmerking :

- het PPP congrueert steeds in Ngg met persoon en getal van het praesens van esse. vandaar in het meervoud de uitgangen -i,-ae,-a (ml,vr,onz)
- indien we het passieve perfectum letterlijk als een voltooide tijd zouden willen weergeven, zouden we het stroef klinkende 'ik ben geroepen geroepen geworden',... krijgen. Bovenstaande tabel geeft een vlottere Nederlandse vertaling van het passieve perfectum

90. indicatief plusquamperfectum actief

-de indicatief plusquamperfectum actief : perfectumstam + persoonsuitgangen -eram,-eras,-erat,-eramus,-eratis,-erant

vocav-eram	monu-eram	mis-eram	audiv-eram	cep-eram
vocav-eras	monu-eras	mis-eras	audiv-eras	cep-eras
vocav-erat	monu-erat	mis-erat	audiv-erat	cep-erat
vocav-eramus	monu-eramus	mis-eramus	audiv-eramus	cep-eramus
vocav-eratis	monu-eratis	mis-eratis	audiv-eratis	cep-eratis
vocav-erant	monu-erant	mis-erant	audiv-erant	cep-erant

ik had geroepen	ik had gewaarschuwd	ik had gestuurd	ik had gehoord	ik had ingenomen
jij had geroepen	jij had gewaarschuwd	jij had gestuurd	jij had gehoord	jij had ingenomen
hij had geroepen	hij had gewaarschuwd	hij had gestuurd	hij had gehoord	hij had ingenomen
wij hadden geroepen	wij hadden gewaarschuwd	wij hadden gestuurd	wij hadden gehoord	wij hadden ingenomen
jullie hadden geroepen	jullie hadden gewaarschuwd	jullie hadden gestuurd	jullie hadden gehoord	jullie hadden ingenomen
zij hadden geroepen	zij hadden gewaarschuwd	zij hadden gestuurd	zij hadden gehoord	zij hadden ingenomen

91. indicatief plusquamperfectum passief

-de indicatief plusquamperfectum passief : PPP + hulpwerkwoord eram,eras,erat,eramus,eratis,erant

vocatus,a,um eram	monitus,a,um eram	missus,a,um eram	auditus,a,um eram	captus,a,um eram
vocatus,a,um eras	monitus,a,um eras	missus,a,um eras	auditus,a,um eras	captus,a,um eras
vocatus,a,um erat	monitus,a,um erat	missus,a,um erat	auditus,a,um erat	captus,a,um erat
vocati,ae,a eramus	moniti,ae,a eramus	missi,ae,a eramus	auditi,ae,e eramus	capti,ae,a eramus
vocati,ae,a eratis	moniti,ae,a eratis	missi,ae,a eratis	auditi,ae,a eratis	capti,ae,a eratis
vocati,ae,a erant	moniti,ae,a erant	missi,ae,a erant	auditi,ae,a erant	capti,ae,a erant

ik was geroepen	ik was gewaarschuwd	ik was gestuurd	ik was gehoord	ik was ingenomen
jij was geroepen	jij was gewaarschuwd	jij was gestuurd	jij was gehoord	jij was ingenomen
hij was geroepen	hij was gewaarschuwd	hij was gestuurd	hij was gehoord	hij was ingenomen
wij waren geroepen	wij waren gewaarschuwd	wij waren gestuurd	wij waren gehoord	wij waren ingenomen
jullie waren geroepen	jullie waren gewaarschuwd	jullie waren gestuurd	jullie waren gehoord	jullie waren ingenomen
zij waren geroepen	zij waren gewaarschuwd	zij waren gestuurd	zij waren gehoord	zij waren ingenomen

Opmerking :

indien we de vertaling letterlijk zouden weergeven, dan zouden we krijgen : 'ik was geroepen geworden', 'jij was geroepen geworden',... Bovenstaande tabel geeft echter een minder stroeve Nederlandse vertaling.

92. indicatief futurum exactum actief

-de indicatief futurum exactum actief : perfectumstam + persoonsuitgangen -ero,-eris,-erit,-erimus,-eritis,-erint

vocav-ero	monu-ero	mis-ero	audiv-ero	cep-ero
vocav-eris	monu-eris	mis-eris	audiv-eris	cep-eris
vocav-erit	monu-erit	mis-erit	audiv-erit	cep-erit
vocav-erimus	monu-erimus	mis-erimus	audiv-erimus	cep-erimus
vocav-eritis	monu-eritis	mis-eritis	audiv-eritis	cep-eritis
vocav-erint	monu-erint	mis-erint	audiv-erint	cep-erint

ik zal geroepen hebben	ik zal gewaarschuwd hebben	ik zal gestuurd hebben	ik zal gehoord hebben	ik zal ingenomen hebben
jij zal geroepen hebben	jij zal gewaarschuwd hebben	jij zal gestuurd hebben	jij zal gehoord hebben	jij zal ingenomen hebben
hij zal geroepen hebben	hij zal gewaarschuwd hebben	hij zal gestuurd hebben	hij zal gehoord hebben	hij zal ingenomen hebben
wij zullen geroepen hebben	wij zullen gewaarschuwd hebben	wij zullen gestuurd hebben	wij zullen gehoord hebben	wij zullen ingenomen hebben
jullie zullen geroepen hebben	jullie zullen gewaarschuwd hebben	jullie zullen gestuurd hebben	jullie zullen gehoord hebben	jullie zullen ingenomen hebben
zij zullen geroepen hebben	zij zullen gewaarschuwd hebben	zij zullen gestuurd hebben	zij zullen gehoord hebben	zij zullen ingenomen hebben

93. indicatief futurum exactum passief

-de indicatief futurum exactum passief : PPP + hulpwerkwoord ero,eris,erit,erimus,eritis,erunt

vocatus,a,um ero	monitus,a,um ero	missus,a,um ero	auditus,a,um ero	captus,a,um ero
vocatus,a,um eris	monitus,a,um eris	missus,a,um eris	auditus,a,um eris	captus,a,um eris
vocatus,a,um erit	monitus,a,um erit	missus,a,um erit	auditus,a,um erit	captus,a,um erit
vocati,ae,a erimus	moniti,ae,a erimus	missi,ae,a erimus	auditi,ae,e erimus	capti,ae,a erimus
vocati,ae,a eritis	moniti,ae,a eritis	missi,ae,a eritis	auditi,ae,a eritis	capti,ae,a eritis
vocati,ae,a erunt	moniti,ae,a erunt	missi,ae,a erunt	auditi,ae,a erunt	capti,ae,a erunt

ik zal geroepen zijn	ik zal gewaarschuwd zijn	ik zal gestuurd zijn	ik zal gehoord zijn	ik zal ingenomen zijn
jij zal geroepen zijn	jij zal gewaarschuwd zijn	jij zal gestuurd zijn	jij zal gehoord zijn	jij zal ingenomen zijn
hij zal geroepen zijn	hij zal gewaarschuwd zijn	hij zal gestuurd zijn	hij zal gehoord zijn	hij zal ingenomen zijn
wij zullen geroepen zijn	wij zullen gewaarschuwd zijn	wij zullen gestuurd zijn	wij zullen gehoord zijn	wij zullen ingenomen zijn
jullie zullen geroepen zijn	jullie zullen gewaarschuwd zijn	jullie zullen gestuurd zijn	jullie zullen gehoord zijn	jullie zullen ingenomen zijn
zij zullen geroepen zijn	zij zullen gewaarschuwd zijn	zij zullen gestuurd zijn	zij zullen gehoord zijn	zij zullen ingenomen zijn

Opmerking :

Letterlijke weergave zou zijn : 'ik zal geroepen geworden zijn', 'jij zal geroepen geworden zijn'. Dit is nogal stroef Nederlands. we verkiezen de vertaling zoals weergegeven in de tabel.

De conjunctief

94. vertaling van de conjunctief

Een conjunctief in een **bijzin** (afhankelijke zin) vraagt meestal **geen speciale vertaling**. je hoeft enkel rekening te houden met de tijd. zie hiervoor nr.158

Een conjunctief in een **hoofdzin** (onafhankelijke zin) moet wel op een passende wijze vertaald worden. zie hiervoor nr.146

De onvoltooide tijden van de conjunctief

95. conjunctief praesens actief

-de conjunctief praesens actief :

- a-vervoeging : praesensstam + **-e-** + persoonsuitgangen -m,-s,-t,-mus,-tis,-nt
- andere vervoegingen : praesensstam + **-a-** + persoonsuitgangen -m,-s,-t,-mus,-tis,-nt

voce-m	mone-a-m	mitt-a-m	audi-a-m	capi-a-m
voce-s	mone-a-s	mitt-a-s	audi-a-s	capi-a-s
voce-t	mone-a-t	mitt-a-t	audi-a-t	capi-a-t
voce-mus	mone-a-mus	mitt-a-mus	audi-a-mus	capi-a-mus
voce-tis	mone-a-tis	mitt-a-tis	audi-a-tis	capi-a-tis
voce-nt	mone-a-nt	mitt-a-nt	audi-a-nt	capi-a-nt

Opmerking :

in de a-vervoeging trekken de 'a' van de stam en de 'e' van de conjunctief samen tot 'e' om verwarring te vermijden. a + e -> e

96. conjunctief praesens passief

-de conjunctief praesens passief :

- a-vervoeging : praesensstam + **-e-** + persoonsuitgangen -r,-ris,-tur,-mur,-mini,-ntur
- andere vervoegingen : praesensstam + **-a-** + persoonsuitgangen -r,-ris,-tur,-mur,-mini,-ntur

voce-r	mone-a-r	mitt-a-r	audi-a-r	capi-a-r
voce-ris	mone-a-ris	mitt-a-ris	audi-a-ris	capi-a-ris
voce-tur	mone-a-tur	mitt-a-tur	audi-a-tur	capi-a-tur
voce-mur	mone-a-mur	mitt-a-mur	audi-a-mur	capi-a-mur
voce-mini	mone-a-mini	mitt-a-mini	audi-a-mini	capi-a-mini
voce-ntur	mone-a-ntur	mitt-a-ntur	audi-a-ntur	capi-a-ntur

Opmerking :

De indicatief praesens passief verschilt enkel en alleen van het passief in de persoonsuitgangen.

97. conjunctief imperfectum actief

-de conjunctief imperfectum actief : infinitief praesens actief + persoonsuitgangen -m,-s,-t,-mus,-tis,-nt

vocare-m	monere-m	mittere-m	audire-m	capere-m
vocare-s	monere-s	mittere-s	audire-s	capere-s
vocare-t	monere-t	mittere-t	audire-t	capere-t
vocare-mus	monere-mus	mittere-mus	audire-mus	capere-mus
vocare-tis	monere-tis	mittere-tis	audire-tis	capere-tis
vocare-nt	monere-nt	mittere-nt	audire-nt	capere-nt

98. conjunctief imperfectum passief

-de conjunctief imperfectum passief : infinitief praesens actief + persoonsuitgangen -r,-ris,-tur,-mur,-mini,-ntur

vocare-r	monere-r	mittere-r	audire-r	capere-r
vocare-ris	monere-ris	mittere-ris	audire-ris	capere-ris
vocare-tur	monere-tur	mittere-tur	audire-tur	capere-tur
vocare-mur	monere-mur	mittere-mur	audire-mur	capere-mur
vocare-mini	monere-mini	mittere-mini	audire-mini	capere-mini
vocare-ntur	monere-ntur	mittere-ntur	audire-ntur	capere-ntur

Opmerking :

De conjunctief imperfectum passief verschilt enkel en alleen van het actief in de persoonsuitgangen.

De voltooide tijden van de conjunctief

99. conjunctief perfectum actief

-de conjunctief perfectum actief : perfectumstam + persoonsuitgangen -erim,-eris,-erit,-erimus,-eritis,-erint

vocav-erim	monu-erim	mis-erim	audiv-erim	cep-erim
vocav-eris	monu-eris	mis-eris	audiv-eris	cep-eris
vocav-erit	monu-erit	mis-erit	audiv-erit	cep-erit
vocav-erimus	monu-erimus	mis-erimus	audiv-erimus	cep-erimus
vocav-eritis	monu-eritis	mis-eritis	audiv-eritis	cep-eritis
vocav-erint	monu-erint	mis-erint	audiv-erint	cep-erint

Opmerking :

De conjunctief perfectum actief verschilt enkel en alleen in de eerste persoon enkelvoud van de indicatief futurum exactum actief.

100. conjunctief perfectum passief

-de conjunctief perfectum passief : PPP + hulpwerkwoord sim, sis, sit, simus, sitis, sint

vocatus sim	monitus sim	missus sim	auditus, a, um sim	captus, a, um sim
vocatus sis	monitus sis	missus sis	auditus, a, um sis	captus, a, um sis
vocatus sit	monitus sit	missus sit	auditus, a, um sit	captus, a, um sit
vocati, ae, a simus	moniti, ae, a simus	missi, ae, a simus	auditi, ae, a simus	capti, ae, a simus
vocati, ae, a sitis	moniti, ae, a sitis	missi, ae, a sitis	auditi, ae, a sitis	capti, ae, a sitis
vocati, ae, a sint	moniti, ae, a sint	missi, ae, a sint	auditi, ae, a sint	capti, ae, a sint

101. conjunctief plusquamperfectum actief

-de conjunctief plusquamperfectum actief : perfectumstam + persoonsuitgangen -issem, -isses, -isset, -issemus, -issetis, -issent

vocav-issem	monu-issem	mis-issem	audiv-issem	cep-issem
vocav-isses	monu-isses	mis-isses	audiv-isses	cep-isses
vocav-isset	monu-isset	mis-isset	audiv-isset	cep-isset
vocav-issemus	monu-issemus	mis-issemus	audiv-issemus	cep-issemus
vocav-issetis	monu-issetis	mis-issetis	audiv-issetis	cep-issetis
vocav-issent	monu-issent	mis-issent	audiv-issent	cep-issent

102. conjunctief plusquamperfectum passief

-de conjunctief plusquamperfectum passief : PPP + hulpwerkwoord essem, esses, esset, essemus, essetis, essent

vocatus essem	monitus essem	missus essem	auditus, a, um essem	captus, a, um essem
vocatus esses	monitus esses	missus esses	auditus, a, um esses	captus, a, um esses
vocatus esset	monitus esset	missus esset	auditus, a, um esset	captus, a, um esset
vocati, ae, a essemus	moniti, ae, a essemus	missi, ae, a essemus	auditi, ae, a essemus	capti, ae, a essemus
vocati, ae, a essetis	moniti, ae, a essetis	missi, ae, a essetis	auditi, ae, a essetis	capti, ae, a essetis
vocati, ae, a essent	moniti, ae, a essent	missi, ae, a essent	auditi, ae, a essent	capti, ae, a essent

103. het supinum

-supinum : supinumstam + uitgang -um(acc.) of -u(abl.)

acc.	vocat-um	monit-um	miss-um	audit-um	capt-um
abl.	vocat-u	monit-u	miss-u	audit-u	capt-u

Opmerking :

- het supinum bestaat enkel en alleen in de acc. en abl. enk.

vertaling :

- supinum op -um : drukt een doel uit bij werkwoorden als ire, venire, mittere
vb. interpretem mittit rogatum... : hij stuurt een tolk om te vragen ...

- supinum op -u : wordt gebruikt als aanvulling bij adjectieven als *facilis*, *difficilis*, en bij uitdrukkingen als *fas est*, *nefas est* en *opus est*.

vb. *Difficile est dictu* : het is moeilijk om te zeggen

104. het gerundium

-gerundium : praesensstam + (bindklinker -e-) + kenletters -nd- + uitgangen van de onzijdige o-verbuiging in het enkelvoud in de afhankelijke naamvallen (type signum, zie nr.30)

acc.	ama-nd-um	mone-nd-um	mitt-e-nd-um	audi-e-nd-um	capi-e-nd-um
gen.	ama-nd-i	mone-nd-i	mitt-e-nd-i	audi-e-nd-i	capi-e-nd-i
Dat.	ama-nd-o	mone-nd-o	mitt-e-nd-o	audi-e-nd-o	capi-e-nd-o
abl.	ama-nd-o	mone-nd-o	mitt-e-nd-o	audi-e-nd-o	capi-e-nd-o

105. onregelmatig werkwoord : esse, sum, fui, - (zijn)

	Indicatief	Conjunctief	Infinitief
Pr.	sum (ik ben) es (jij bent) est (hij/zij is) sumus (wij zijn) estis (jullie zijn) sunt (zij zijn)	sim sis sit simus sitis sint	esse
Imperf.	eram (ik was) eras (jij was) erat (hij/zij was) eramus (wij waren) eratis (jullie waren) erant (zij waren)	essem esses esset essemus essetis essent	-
F.S.	ero (ik zal zijn) eris (jij zal zijn) erit (hij/zij zal zijn) erimus (wij zullen zijn) eritis (jullie zullen zijn) erunt (zij zullen zijn)		futurus, a, um esse
Perf.	fui, fuisti, fuit fuimus, fuistis, fuerunt	fuerim, fueris, fuerit fuerimus, fueritis, fuerint	fuisse
PQP	fueram, fueras, fuerat fueramus, fueratis, fuerant	fuissem, fuisses, fuisset fuissemus, fuissetis, fuissent	
FE	fuero, fueris, fuerit fuerimus, fueritis, fuerint		

Opmerking : de voltooide tijden worden regelmatig gevormd op basis van de perfectumstam fu- (stamtijden : esse, sum, fui, -)

106. onregelmatig werkwoord : posse, possum, potui, - (kunnen)

	Indicatief	Conjunctief	Infinitief
Pr.	possum (ik kan) potes (jij kan/kunt) potest (hij/zij kan) possumus (wij kunnen) potestis (jullie kunnen) possunt (zij kunnen)	possim possis possit possimus possitis possint	posse

Imperf.	poteram (ik kon) poteras (jij kon) poterat (hij/zij kon) poteramus (wij konden) poteratis (jullie konden) poterant (zij konden)	possem posses posset possemus possetis possent	-
F.S.	potero (ik zal kunnen) poteris (jij zal kunnen) poterit (hij/zij zal kunnen) poterimus (wij zullen kunnen) poteritis (jullie zullen kunnen) poterunt (zij zullen kunnen)		-
Perf.	potui, potuisti, potuit potuimus, potuistis, potuerunt	potuerim, potueris, potuerit potuerimus, potueritis, potuerint	potuisse
PQP	potueram, potueras, potuerat potueramus, potueratis, potuerant	potuissem, potuisses, potuisset potuissemus, potuissetis, potuissent	
FE	potuero, potueris, potuerit potuerimus, potueritis, potuerint		

Opmerking 1 : de voltooide tijden worden regelmatig gevormd op basis van de perfectumstam potu - (stamtijden : posse, possum, potui, -)

Opmerking 2 : De vervoeging van posse is steeds een samenstelling van de stam pot- met de vervoeging van esse. Bemerkt wel dat een 't' vóór een 's' ook verandert in een 's'.

107. onregelmatig werkwoord : ferre, fero, tuli, latum (brengen/dragen)

	Indicatief	Conjunctief	Infinitief
Pr.	fero (ik breng/draag) fers (jij draagt) fert (hij/zij draagt) ferimus (wij dragen) fertis (jullie dragen) ferunt (zij dragen)	feram, feras, ferat feramus, feratis, ferant	ferre
Imperf.	ferebam, ferebas, ferebat ferebamus, ferebatis, ferebant	ferrem, ferres, ferret ferremus, ferretis, ferrent	-
F.S.	feram, feres, feret feremus, feretis, ferent		laturus, a, um esse
Perf.	tuli, tulisti, tulit tulimus, tulistis, tulerunt	tulerim, tuleris, tulerit tulerimus, tuleritis, tulerint	tulisse
PQP	tuleram, tuleras, tulerat tuleramus, tuleratis, tulerant	tulisse, tulisses, tulisset tulissemus, tulissetis, tulissent	
FE	tulero, tuleris, tulerit tulerimus, tuleritis, tulerint		

In de indicatief praesens ontbreekt soms een bindklinker. Alle andere onvoltooide tijden worden regelmatig gevormd.

Stamtijden ferre, fero, tuli, latum

De voltooide tijden van ferre worden in het actief regelmatig gevormd op de perfectumstam tul-

De voltooide tijden van ferre worden in het passief regelmatig gevormd op de supinumstam lat-

108. onregelmatig werkwoord : fieri, fio, factus sum (worden/gebeuren)

	Indicatief	Conjunctief
Pr.	fio (ik word), fis (jij wordt), fit fimus, fitis, fiunt	fiam, fias, fiat fiamus, fiatis, fiant
Imperf.	fiabam (ik werd), fiabas, fiabat fiabamus, fiabatis, fiabant	fierem, fieres, fieret fieremus, fieretis, fierent
F.S.	fiam (ik zal worden), fies, fiet fiemus, fietis, fient	
Perf.	factus sum, factus es, factus est facti sumus, facti estis, facti sunt	factus sim, factus sis, factus sit facti simus, facti sitis, facti sint
PQP	factus eram, factus eras, factus erat facti eramus, facti eratis, facti erant	factus essem, factus esses, factus esset facti essemus, facti essetis, facti essent
FE	factus ero, factus eris, factus erit facti erimus, facti eritis, facti erunt	

Fieri wordt gebruikt :

- als passief bij het werkwoord *facere*
- in de betekenis *worden*
- als onpersoonlijk werkwoord met betekenis *gebeuren*

Merk op dat de vervoeging van fieri toch nog heel veel regelmaat vertoont.

109. onregelmatig werkwoord : ire, eo, ii, itum (gaan)

	Indicatief	Conjunctief	Infinitief
Pr.	eo (ik ga) is (jij gaat) it (hij gaat) imus (wij gaan) it is (jullie gaan) eunt (zij gaan)	eam, eas, eat eamus, eatis, eant	ire
Imperf.	ibam (ik ging), ibas, ibat ibamus, ibatis, ibant	irem, ires, iret iremus, iretis, irent	-
F.S.	ibo (ik zal gaan) ibis ibit ibimus ibitis ibunt		iturus, a, um esse
Perf.	ii, isti, iit iimus, istis, ierunt	ierim, ieris, ierit ierimus, ieritis, ierint	isse
PQP	ieram, ieras, ierat ieramus, ieratis, ierant	issem, isses, isset issemus, issetis, issent	
FE	iero, ieris, ierit ierimus, ieritis, ierint		

Het werkwoord ire volgt grotendeels de lange i-vervoeging (type audire), maar met een aantal uitzonderingen die vet gedrukt staan in de tabel :

- het imperfectum heeft geen *e* bij het tijdskenmerk **-ba-**
- het futurum simplex heeft het tijdskenmerk **-b-** zoals in de *a-* en *e-*vervoeging
- de voltooide tijden worden regelmatig gevormd op de perfectumstam *i-*, maar **ii wordt i voor een -s**

110. onregelmatig werkwoorden : velle, nolle, malle

	Indicatief			Conjunctief		
Pr.	volo (ik wil) vis vult volumus vultis volunt	malo mavis mavult malumus mavultis malunt	nolo non vis non vult nolumus non vultis nolunt	velim velis velit velimus velitis velint	nolim nolis nolit nolimus nolitis nolint	malim malis malit malimus malitis malint
Imperf	volebam volebas volebat volebamus volebatis volebant	nolebam nolebas nolebat nolebamus nolebatis nolebant	malebam malebas malebat malebamus malebatis malebant	vellem velles vellet vellemus velletis vellent	nollem nolles nollet nollemus nolletis nollent	malle malles mallet mallemus malletis mallent
FS.	volam voles volet volemus voletis volent	nolam noles nolet nolemus noletis nolent	malam males malet malemus maletis malent			
Perf.	volui voluisti voluit enz.	nolui noluisti noluit enz.	malui maluisti maluit enz.	voluerim volueris voluerit enz.	noluerim nolueris noluerit enz.	maluerim malueris maluerit enz.

Deze drie werkwoorden zijn **onregelmatig in de onvoltooide tijden**, o.a. door het ontbreken van een **bindklinker**. Het passief bestaat niet. De voltooide tijden zijn regelmatig. De stamtijden zijn :

- velle, volo, volui, - : willen
- nolle, nolo, nolui, - : niet willen (nolle < non velle)
- malle, malo, malui, - : liever willen (malle < magis velle)

111. Deponente werkwoorden

Deponente werkwoorden zijn werkwoorden die een **actieve betekenis** hebben, maar die er **passief uitzien** (passief van vorm). Ze worden vervoegd volgens het passief van de 5 regelmatige vervoegingen : zie nrs.71-104 (alleen het passief!)

- a-vervoeging (mirari) : wordt vervoegd volgens het passief van vocare
- e-vervoeging (videri) : wordt vervoegd volgens het passief van monere
- consonantvervoeging (proficisci) : wordt vervoegd volgens het passief van mittere
- lange-i-vervoeging (potiri) : wordt vervoegd volgens het passief van audire
- korte-i-vervoeging (egredi,-ior) wordt vervoegd volgens het passief van capere

112. Semi-deponente werkwoorden

Semi-deponente werkwoorden zijn werkwoorden die gewoon worden vervoegd in de onvoltooide tijden, maar die deponent zijn in de voltooide tijden. Er zijn er vier :

- audere, eo, ausus sum : durven
- fidere, o, fisis sum : vertrouwen
- gaudere, eo, gavisus sum : zich verheugen
- solere, eo, solitus sum : gewoon zijn

'reverti, or, reverti' is omgekeerd semi-deponent, dus deponent in de de onvoltooide tijden en gewoon actief vervoegd in de voltooide tijden.

Hoofdstuk 7 : De telwoorden

113. Belangrijkste hoofd -en rangtelwoorden

<u>Hoofdtelwoorden</u>	<u>Rangtelwoorden</u>
Unus,a,um : een	Primus,a,um : eerste
Duo,duae,duo : twee	Secundus : tweede
Tres,tres,tria : drie	Tertius : derde
Quattor : vier	Quartus : vierde
Quinque : vijf	Quintus : vijfde
Sex : zes	Sextus : zesde
Septem : zeven	Septimus : zevende
Octo : acht	Octavus : achtste
Novem : negen	Nonus : negende
Decem : tien	Decimus : tiende
Undecim : elf	Undecimus : elfde
Duodecim : twaalf	Duodecimus : twaalfde
Quindecim : vijftien	Quintus decimus : vijftiende
Viginti : twintig	Misesimus : twintigste
Triginta : dertig	Tricesimus : dertigste
Centum : honderd	Centesimus : honderdste
Ducenti,ae,a : tweehonderd	Ducentesimus : tweehonderdste
Mille : duizend	Millesimus : duizendste

Opmerking : alle honderdtallen worden verbogen zoals het meervoud van de adjectieven van de o-a-verbuiging.

Opmerking : de overige hoofdtelwoorden worden niet verbogen. Ze blijven dus steeds onveranderd. Uitzondering hierop zijn unus, duo en tres (zie nr. 114).

Opmerking : De rangtelwoorden worden verbogen zoals de adjectieven van de o-a-verbuiging

114. Verbuiging van de hoofdtelwoorden unus, duo en tres

Nom.	Unus	Una	Unum
Gen.	Unius	Unius	Unius
Dat.	Uni	Uni	Uni
Acc.	Unum	Unam	Unum
Abl.	uno	Una	uno

Nom.	Duo	Duae	Duo
Gen.	Duorum	Duarum	Duorum
Dat.	Duobus	Duabus	Duobus
Acc.	Duo(s)	Duas	Duo
Abl.	Duobus	Duabus	Duobus

Nom.	Tres	Tres	Tria
Gen.	Trium	Trium	Trium
Dat.	Tribus	Tribus	Tribus
Acc.	Tres	Tres	Tria
Abl.	Tribus	Tribus	Tribus

DEEL II : ZINSLEER OF SYNTAXIS

Hoofdstuk 1 : De zin

115. Wat is een zin?

Een zin is een verzameling van woorden, die een gedachte uitdrukt of een beschrijving geeft van een handeling of toestand.

Een zin bestaat minimum uit een gezegde of predikaat. Het gezegde is het centrale zinsdeel. Het is de kern van de zin. In een zelfstandige zin (= hoofdzin) is dit gezegde één van volgende mogelijkheden :

- werkwoordelijk gezegde (WWG)
- naamwoordelijk gezegde (NWG)

116. Soorten zinnen : enkelvoudige en samengestelde zin

a. Enkelvoudige zin

Een enkelvoudige zin is een zin die over slechts één PV (= vervoegd werkwoord dat deel uitmaakt van het gezegde) beschikt.

vb. De leerling geeft een boek aan de leraar.

b. Samengestelde zin

Een samengestelde zin is een zin met meer dan één PV.

vb. Toen Caesar de Rubicon overstak, sprak hij gevleugelde woorden.

vb. Ik ga naar de bakker en ik koop een brood.

Hoofdstuk 2 : Zinsdelen van een enkelvoudige zin

117. het begrip zinsdeel

Beschouw volgende zin : Caesar gaat met zijn legioen naar Gallië.

Probeer nu in deze zin een aantal woorden te verplaatsen, zodat de zin goed Nederlands blijft. Je zal zien dat enkel volgende mogelijkheden voldoen :

Caesar	gaat	met zijn legioen	naar Gallië.
Caesar	gaat	naar Gallië	met zijn legioen.
Met zijn legioen	gaat	Caesar	naar Gallië.
Naar Gallië	gaat	Caesar	met zijn legioen.
Gaat	Caesar	met zijn legioen	naar Gallië?
Gaat	Caesar	naar Gallië	met zijn legioen?

We stellen vast dat we sommige woorden alleen maar **samen** in groep kunnen verplaatsen; er is een **onverbreekbaar verband** tussen. Zulke vaste groepjes noemen we **zinsdelen**.

Onze voorbeeldzin telt dus vier zinsdelen.

Bepaalde woorden blijven bij elkaar horen : het zijn **zinsdelen**.

Een zinsdeel kan bestaan uit **één of meer woorden**.

De zin bestaat uit **vaste zinsdelen die we onderling van plaats kunnen verwisselen** en waarmee we om de beurt de zin kunnen beginnen.

118. Zinsdeel 1 : het gezegde of predikaat

Het gezegde of predikaat van een zin is in feite de spil van die zin. Alles in een zin draait rond het gezegde. Het is immers dat gezegde dat de **handeling of de toestand** van de zin uitdrukt. Het gezegde geeft aan **wat er gebeurt**.

Het gezegde van een enkelvoudige zin bevat altijd minimaal de P.V. (zinsdeelstuk 1, zie nr.132).

Vb. Ze hebben groenten gekocht.

De PV is 'hebben', maar hiermee kennen we de volledige actie uit de zin niet.

Het gezegde van een enkelvoudige zin is altijd één van volgende twee mogelijkheden :

- werkwoordelijk gezegde (WWG) → drukt een handeling of actie uit
- naamwoordelijk gezegde (NWG) → drukt een toestand uit

119. Zinsdeel 1a : het gezegde - werkwoordelijk gezegde (WWG)

Het werkwoordelijk gezegde (WWG) drukt de actie of handeling van een enkelvoudige zin uit.

Het WWG bestaat minimaal uit de P.V..

Soms zijn er aanvullingen nodig bij die P.V. om de volledige handeling/actie in de zin uit te drukken. We zullen die aanvullingen hier WWA (werkwoordelijke aanvulling(en)) noemen.

We zullen hier geen opsomming geven van alle mogelijke werkwoordelijke gezegdes die bestaan, maar we geven wel een aantal voorbeelden (WWG is onderlijnd) :

P.Pieters en N.Croux, Elementaire grammatica van het Latijn voor de eerste, tweede en derde graad, p.41/84

Middenschool Ninove en Koninklijk Atheneum Ninove

- vb. Het Romeinse schip vaart naar zee.
 vb. Keizer Augustus heeft de vogel aan een zeer hoge prijs gekocht.
 vb. Hannibal zou de Romeinen defintief hebben kunnen verslaan.

Het **WWG** drukt de **handeling/actie** van de zin uit. Het bestaat minimaal uit een P.V., maar kan aangevuld worden met WWA.

WWG = P.V. (+ WWA)

120. Zinsdeel 1b : het gezegde - naamwoordelijk gezegde (NWG)

Het naamwoordelijk gezegde (NWG) drukt een toestand uit.
 Het NWG bevat altijd een koppelwerkwoord (KWW).

De **belangrijkste koppelwerkwoorden** zijn : **zijn, worden, blijven, blijken, lijken, schijnen**. (ZWABBELS)

Het koppelwerkwoord heeft op zichzelf niet zoveel betekenis; het 'koppelt' het onderwerp aan een ander woord of een andere woordgroep. Dit woord of deze woordgroep is het **predikaatsnomen** of **naamwoordelijk deel van het gezegde (NDG)**.

Beschouw vb. volgende zin: Caesar is ziek.

De P.V. 'is' zegt op zichzelf niet zo heel echt veel over wat er gebeurt. Het koppelwerkwoord (KWW) dient dan ook meer om het onderwerp (Caesar) te 'koppelen' aan het NDG (ziek). 'Is ziek' is het NWG, dat inderdaad de toestand uitdrukt (van het onderwerp).

Het naamwoordelijk gezegde (NWG) drukt een **toestand** uit. Het bestaat uit een koppelwerkwoord en NDG.
NWG = P.V. (KWW) + NDG (predikaatsnomen)

121. Functies van zinsdelen vinden = zinsontleding

We hebben in puntje 1 gezien dat we elke zin kunnen splitsen in een aantal zinsdelen, die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

We hebben zo al **een zinsdeel** besproken : de **functie gezegde of predikaat**.

Die bestaat altijd minimaal uit de P.V.. Die P.V. kan je vinden door de ja/nee-vraag te stellen.

Elk zinsdeel heeft een eigen functie in de zin. We zouden nu ook graag **de andere zinsdelen** benoemen naar hun **functie**. We zullen zien dat er een reeks vragen daartoe bestaat. We zullen deze vragen **ontledingsvragen** noemen. Je zal zien dat je in alle ontledingsvragen het predikaat of gezegde moet gebruiken. Het is dus van belang steeds eerst dat gezegde te vinden (te beginnen met de ja/nee-vraag om de P.V. te vinden).

Hoe gaan we te werk als we een zin willen ontleden?

We maken...	en	we vinden ...
1. een ja/nee-vraag	->	de P.V. (die zelf een zinsdeelstuk is)
2. eventuele WWA zoeken	->	het gezegde of predikaat
3. verplaatsingsproeven	->	de andere zinsdelen
4. ontledingsvragen	->	de functie van die zinsdelen

122. Zinsdeel 2 - Het onderwerp : eerste verplichte zinsdeel bij zeer vele werkwoorden

Het onderwerp is het zinsdeel waarover het gezegde iets meedeelt. Het onderwerp congrueert (komt overeen) in persoon en getal met de P.V..

De ontledingsvraag die voor een zin als antwoord het onderwerp van die zin geeft is :

Wie/Wat	+	gezegde/predikaat	?	-> Onderwerp
---------	---	-------------------	---	--------------

Voor onze voorbeeldzin wordt de ontledingsvraag voor het onderwerp : "Wie gaat?"

Het antwoord deze vraag is : "Caesar".

"Caesar" is dus het onderwerp van de zin 'Caesar gaat naar Gallië met zijn legioen'.

Kijk in de voorbeeldzin eens naar de plaats van onderwerp en P.V. t.o.v. elkaar wanneer we de zinsdelen van plaats veranderen. Je merkt dan het volgende op :

Onderwerp en P.V. staan steeds naast elkaar. Er kan geen ander zinsdeel tussen staan.
--

Het onderwerp kan bestaan uit een woord, een woordgroep of een bijzin.

123. Zinsdeel 3 - Het voorwerp : tweede of derde verplichte zinsdeel bij een aantal werkwoorden

Beschouw volgende zinnen :

Cicero bekijkt.

Cicero geeft.

Cicero is kwaad.

Het is duidelijk dat deze zinnen niet *af* zijn.

In zin 1 vraag je je af wie of wat Cicero bekijkt.

In zin 2 vraag je je af wat Cicero geeft en aan wie hij dat geeft.

In zin 3 vraag je je af op wie Cicero kwaad is.

Er ontbreken duidelijk bijkomende inlichtingen om deze zinnen zinvol te maken. De zinsdelen die ontbreken noemen we de voorwerpen. Sommige werkwoorden hebben één of twee verplichte voorwerpen als verplicht zinsdelen. De mogelijke voorwerpen zijn :

- lijdend voorwerp
- meewerkend voorwerp
- voorzetselvoorwerp

124. Zinsdeel 3a - Het lijdend voorwerp (LV) : tweede verplichte zinsdeel bij een aantal werkwoorden

Niet elk WWG vereist een LV. Bekijk daarom volgende zinnen :

vb. Brutus lacht.

vb. Brutus vermoordt.

We merken dat in de eerste zin onderwerp en WWG volstaan om uit te drukken welke actie er gebeurt. We merken echter dat dit in de tweede zin niet het geval is. We vragen ons daar af wie Brutus vermoordt. De tweede zin is duidelijk niet af. Er ontbreekt dan ook nog een verplicht zinsdeel : het lijdend voorwerp.

We zouden de zin als volgt kunnen afwerken :

vb. Brutus vermoordt Caesar.
O PV (WWG) LV

We zeggen dat werkwoorden zoals 'vermoorden', 'slaan', 'bekijken',... twee noodzakelijke aanvullingen nodig hebben : een onderwerp en een lijdend voorwerp.

We spreken van *lijdend* voorwerp, omdat de handeling van het werkwoord direct overgaat op het lijdend voorwerp. Het LV ondergaat de handeling dus.

De ontledingsvraag die men moet stellen om bij dit soort werkwoorden als antwoord het L.V. van de zin te krijgen is :

Wie/Wat + WWG + Ond ? -> L.V.

We kunnen zinnen met L.V. als volgt in schema brengen :

(iemand of iets) onderwerp	("doet") WWG	(iets of iemand) lijdend voorwerp	Verdere aanvullingen
-------------------------------	-----------------	--------------------------------------	-------------------------

Als we onze voorbeeldzin nogmaals nemen : 'Caesar gaat met zijn legioen naar Gallië.'

De ontledingsvraag voor het L.V. is : 'Wie/Wat gaat Caesar?'. Deze vraag is niet zinvol. Er is dus geen L.V. in onze voorbeeldzin. We hadden dit al kunnen inzien door onderwerp en WWG te bekijken :

vb. Caesar gaat.

Onderwerp en WWG drukken hier inderdaad de actie die in de zin gebeurt volledig uit. We merken niet dat er iets ontbreekt. Er is dus geen L.V..

Beschouwen we echter volgende zin : Jan maakt zijn huistaak.

We beschouwen onderwerp en WWG : Jan maakt. We hebben niet het gevoel dat deze *af* is. We verwachten nog een noodzakelijk zinsdeel : het lijdend voorwerp.

De vraag : 'Wie/wat maakt Jan' geeft als antwoord : 'zijn huistaak'. Dit is dus het lijdend voorwerp van deze zin.

Opmerking : Van een L.V. kan uiteraard enkel en alleen sprake zijn als de P.V. **geen koppelwerkwoord** is! Dus een L.V. komt alleen voor bij een WWG en nooit bij een NWG.

125. Zinsdeel 3b - Het voorzetselvoorwerp (VV) : tweede verplichte zinsdeel bij een aantal werkwoorden

Beschouw volgende zin :

vb. Augustus verdiept zich.

Je merkt opnieuw dat deze zin niet *af* is. Je voelt dat er in de zin een voorwerp ontbreekt dat aangeeft *waarin* Augustus zich verdiept.

We zouden de zin als volgt kunnen vervolledigen :

vb. Augustus verdiept zich in de krijgskunst.

Je merkt dat het (noodzakelijke) voorwerp *in de krijgskunst* geen lijdend voorwerp (LV) is, maar wordt ingeleid door een voorzetsel. We zullen dit soort voorwerp een voorzetselvoorwerp noemen. Hieronder volgt de definitie.

Indien het voorwerp wordt ingeleid door een **vast voorzetsel** en een **vaste band** heeft met het **gezegde** spreken we van een voorzetselvoorwerp (vv). Vaak heeft het voorzetselvoorwerp een figuurlijke betekenis. Hier volgen een aantal voorbeelden van werkwoorden die een voorzetselvoorwerp bij zich kunnen hebben :

- horen bij ...
- zich verdiepen in ...
- doen aan ...
- bekomen van ...
- gebruik maken van ...
- steunen op ...
- zich meester maken van ...

vb. Caesar maakte zich meester van heel Gallië.

O WWG VV

vb. De Romeinen maakten gebruik van aquaducten.

O WWG VV

126. Zinsdeel 3c - Het meewerkend voorwerp (M.V.) : derde verplichte zinsdeel bij een aantal werkwoorden

Sommige werkwoorden hebben niet genoeg aan een LV om de zin af te maken. Zij hebben een derde verplicht zinsdeel nodig : het meewerkend voorwerp.

Het meewerkend voorwerp is het derde verplichte zinsdeel bij een aantal werkwoorden die daar om vragen, vb. 'zeggen', 'geven'

Bij dit soort werkwoorden volstaan WWG, onderwerp en LV niet om volledig te begrijpen welke actie de zin wil uitdrukken.

vb. Brutus geeft de dolk.

O WWG LV

We merken inderdaad dat deze zin niet af is. We vragen ons af *aan wie* Brutus de dolk geeft. Hier is dus inderdaad een derde verplichte zinsdeel nodig : het meewerkend voorwerp. We zouden de zin als volgt wel correct kunnen vervolledigen :

vb. Brutus geeft de dolk aan een andere senator.

De ontledingsvraag voor het vinden van het M.V. is de volgende :

Aan wie/wat	+	gezegde/predikaat	+	Ond.	+	L.V. ?	->	M.V.
Voor wie/wat								

We kunnen zinnen met een M.V. als volgt in schema brengen :

(iemand of iets) onderwerp	('doet') WWG	(aan of voor iemand of iets) meewerkend voorwerp	(iets of iemand) lijdend voorwerp	Verdere aanvullingen
-------------------------------	-----------------	---	--------------------------------------	----------------------

Voor onze voorbeeldzin zou de vraag om het M.V. te vinden de volgende zijn : 'Voor/aan wie gaat Caesar?'. Dit is geen zinvolle vraag. Onze voorbeeldzin heeft dus geen M.V..

We hadden dit ook al eerder kunnen zien. Zinnen die geen L.V. (tweede verplichte zinsdeel) hebben, zullen uiteraard ook nooit een M.V. (derde verplichte zinsdeel) hebben. Eerder stelden we al vast dat onze zin niet over een L.V. beschikt.

Beschouwen we echter volgende zin : 'Jan schrijft een brief aan zijn vriendin'. Dan is de vraag voor het MV : 'Aan wie schrijft Jan een brief'. Antwoord: 'aan zijn vriendin'. Dit is dus het MV van deze zin.

127. Zinsdeel 4 - Bijwoordelijke bepalingen : niet-verplichte zinsdelen

Beschouw terug onze voorbeeldzin: Caesar / gaat / met zijn legioen / naar Gallië.

We weten tot nu toe enkel dat de eerste 2 zinsdelen van deze zin respectievelijk onderwerp en WWG (P.V.) zijn. Blijven over de zinsdelen :

- met zijn legioen
- naar Gallië

Deze twee zinsdelen zijn **aanvullingen** bij de zinskern ('Caesar gaat'). Ze zijn **niet noodzakelijk** in een zin en voegen extra informatie aan de zin toe. Ze geven antwoord op volgende vragen :

- 'Waarmee gaat Caesar naar Gallië?'
- 'Waarheen gaat Caesar met zijn legioen?'

Deze aanvullingen zullen we **bijwoordelijke bepalingen (B.W.B.)**. Hier volgt een overzicht van de vragen waarop de bijwoordelijke bepalingen antwoord geven met hun respectievelijke benaming :

- **Waarmee** + gezegde + onderwerp? : BWB van **middel**
vb. De gladiator werd gedood met het zwaard.
- **Waardoor** + gezegde + onderwerp? : BWB van **oorzaak/reden**
vb. Door de regen konden de Romeinen hun opmars moeilijk verderzetten.
- **Hoe** + gezegde + onderwerp? : BWB van **wijze**
vb. Het publiek lachte luidkeels.
- **Wanneer** + gezegde + onderwerp? : BWB van **tijd**
vb. Morgen kom ik naar je toe.
- **Waar** + gezegde + onderwerp? : BWB van **plaats**
vb. In het bos voelden de Romeinen zich niet veilig.
- **Vanwaar** + gezegde + onderwerp? Waaruit? : BWB van **scheiding/verwijdering**
vb. Caesar ging weg uit Gallië.
- **Waarheen** + gezegde + onderwerp? : BWB van **richting**
vb. Caesar vetrok naar Gallië.
- **Hoe lang** + gezegde + onderwerp? **Hoe groot** + gezegde + onderwerp? **Hoe diep** + gezegde + onderwerp? : BWB van **uitgebreidheid**

128. Zinsdeel 4a - Het handelend voorwerp (H.V.) : niet-verplichte zinsdeel in een passieve zin

Het handelend voorwerp is, ondanks zijn benaming, geen verplicht zinsdeel maar een bijwoordelijke bepaling. Een handelend voorwerp komt enkel in **passieve zinnen** voor. Het handelend voorwerp is het levend wezen dat de **handeling uitvoert** in een passieve zin.

vb. Caesar wordt vermoord door Brutus.
O WWG HV

Als je een passieve zin omzet naar een actieve, wordt het handelend voorwerp in de actieve zin onderwerp. Het oorspronkelijke onderwerp wordt lijdend voorwerp.

vb. Brutus vermoordt Caesar.
O WWG LV

Het handelend voorwerp in een **passieve zin** vind je door de vraag :

Door wie + onderwerp + gezegde/predikaat?

Opmerking : een **HV** is een **niet-verplicht zinsdeel**, aangezien het eigenlijk een **BWB** is.

vb. Caesar werd vermoord op de Iden van Mars (= 15 maart).

Deze zin bevat geen HV en is toch een correcte zin.

129. Zinsdeel 5 : De bepaling van gesteldheid (verplicht of niet-verplicht)

Een bepaling van gesteldheid is een bepaling die tegelijkertijd iets zegt over :

- het gezegde
- het onderwerp of het lijdend voorwerp.

vb. Zijn klasgenoten vonden hem een klungel.

vb. Nerveus bladerde hij door zijn grammaticaboek.

Bij sommige werkwoorden komt de bepaling van gesteldheid als **verplicht zinsdeel** voor :
beschouwen als, noemen, benoemen tot, ...

vb. De directeur benoemde Debra tot klasverantwoordelijke.

De bepaling van gesteldheid kan ook als **niet-verplicht zinsdeel** voorkomen. Meestal wordt dit zinsdeel dan ingeleid door *als*.

vb. Hij keerde als een vrij man terug.

vb. Als een echte leider ging hij voorop in de strijd.

130. Zinsdeel 6 : Aanspreking

De aanspreking is de persoon of de zaak die wordt aangesproken. Het is dus diegene/datgene waaraan de zin wordt gezegd.

Vb. 'Jammer dat de les al bijna gedaan is, mijnheer.'
aanspreking

De ontledingsvraag voor de aanspreking maakt niet echt gebruik van de overige zinsdelen, maar is steeds dezelfde :

Tegen wie wordt deze zin gezegd? / Wie wordt hier aangesproken?

131. Zinsdeelstukken

Een zinsdeel (cfr. supra) kan bestaan uit :

- een woord
- een woordgroep (= twee of meerdere woorden)
- een (bij)zin

Wanneer een zinsdeel bestaat uit een woordgroep dan kunnen we de woorden van dat zinsdeel ook nog gaan benoemen. We noemen een woord uit een woordgroep een zinsdeelstuk (= stuk van een zinsdeel). De belangrijkste zinsdeelstukken vind je hieronder.

132. Zinsdeelstuk 1 : de persoonsvorm (P.V.) – deel van het gezegde/predikaat

De P.V. van een enkelvoudige zin is het **vervoegde werkwoord** van de zin.

De P.V. van een zin kan je op een vrij eenvoudige manier vinden. Je zal daartoe de zinsdelen (cfr. supra) zo schikken dat je een vraagzin krijgt waarop enkel de antwoorden 'ja' of 'nee' mogelijk zijn. In deze zogenaamde **ja/nee-vraag** staat de **P.V.** altijd op de **eerste plaats**. Let wel : je mag geen nieuwe woorden aan de zin toevoegen om de ja/nee-vraag te stellen; je mag enkel de zinsdelen van de eigenlijke zin gebruiken.

In onze voorbeeldzin zien we dat de twee laatste zinnen uit de tabel een ja/nee-vraag vormen. Bij beide zinnen staat 'gaat' vooraan. 'Gaat' zal dus de persoonsvorm of P.V. van onze zin zijn.

Zin : Caesar gaat met zijn legioen naar Gallië.

Ja/nee-vraag : Gaat Caesar met zijn legioen naar Gallië?

P.V.

Alleen werkwoorden kunnen in de zin als P.V. voorkomen.

Om de P.V. van een zin te vinden stellen we eerst de ja/nee-vraag. **In die ja/nee-vraag staat de P.V. op de eerste plaats.**

133. Zinsdeelstuk 2 - Het NDG : Naamwoordelijk Deel van het (naamwoordelijk) Gezegde of predikaatsnomen - deel van het NWG

Het Naamwoordelijk Deel van het naamwoordelijk Gezegde (kortweg NDG) of predikaatsnomen is een onderdeel van het naamwoordelijk gezegde (zie nr. 120).

Het NDG is het zinsdeel dat door het koppelwerkwoord verbonden wordt met het onderwerp. Een NDG zegt altijd iets over het onderwerp.

vb. Caesar is ziek.

Volgende vraag voor het zinsdeel met de functie predikaatsnomen te vinden moet dus enkel gesteld worden als de P.V. een koppelwerkwoord (KWW) is :

Wat/Hoe + PV (alleen bij KWW !) + onderwerp? → predikaatsnomen (NDG)

Het NDG kan bestaan uit een woord of een woordgroep.

134. Zinsdeelstuk 3 : De voorzetselbepaling – deel van de BWB

Zeer vele BWB'en worden in het Nederlands ingeleid door een voorzetsel (zie onderstaande voorbeelden). De functie van het substantief dat op dat voorzetsel volgt noemen we 'voorzetselbepaling'.

Vb. met zijn legioen = BWB van middel → legioen = voorzetselbepaling (na voorzetsel 'met')

Vb. naar Gallië = BWB van richting → Gallië = voorzetselbepaling (na voorzetsel 'naar')

Heel vaak geldt dus :

BWB = voorzetsel + voorzetselbepaling

135. Zinsdeelstuk 4 : bijvoeglijke bepalingen (bij een substantief)

Bijvoeglijke bepalingen geven meer uitleg over een substantief.

De bijvoeglijke van-bepaling (zie vorig nr.) is eigenlijk een speciaal geval van de gewone bijvoeglijke bepalingen. Behalve de van-bepaling kan een substantief ook nog volgende bijvoeglijke bepalingen hebben :

- adjectief + substantief

vb. lange oren, mooie pels

- voornaamwoord + substantief

vb. haar ring, zijn leger

- telwoord + substantief

vb. drie koeien

- voltooid deelwoord + substantief

vb. vermoorde burgers

- onvoltooid deelwoord + substantief

vb. de lopende jongeman

- substantief + bijvoeglijke van-bepaling (zie nr.136)

- substantief + substantief = bijstelling (zie nr.137)

- alle mogelijke combinaties van voorgaande

vb. drie lopende koeien (zowel *drie* als *lopende* zijn bijvoeglijke bepalingen bij *koeien*)

136. Zinsdeelstuk 4a : De bijvoeglijke van-bepaling

De (bijvoeglijke) van-bepaling is **geen apart zinsdeel**. Het is een **bepaling bij een substantief**, net zoals bijvoorbeeld een adjectief dat is. De bijvoeglijke van-bepaling is dus steeds deel van een substantiefgreep.

Het is dus nooit meer dan **een deel van een zinsdeel**.

Een bijvoeglijke van-bepaling kun je vaak herkennen aan het woordje 'van'. Een bijvoeglijke van-bepaling geeft steeds antwoord op de vraag 'van wie/waarvan?'

Van wie/Waarvan + P.V. + overige zinsdelen -> van-bepaling
--

Vb. De ogen van de arend zijn zeer scherp.

Onderwerp : 'De ogen van de arend'.

'Van wie zijn de ogen zeer scherp?' -> de arend -> van-bepaling (bij 'de ogen')

In dit geval spreken we van een van-bepaling bij het onderwerp.

137. Zinsdeelstuk 4b : De bijstelling

De bijstelling is een zinsdeelstuk. Het bestaat uit een substantief of substantiefgroep die meer uitleg geeft over een ander substantief.

vb. P. Pieters, de knotsgekke leerkracht, flaneert over het forum.

De bijstelling (hier onderlijnd) is een substantiefgroep die meer uitleg geeft over een substantief (hier : de eigenaam P. Pieters)

Zinsdelen :

ZIN						
MINIMALE ZIN : GEZEGDE + VERPLICHTE ZINSDLEN				NIET-VERPLICHTE ZINSDLEN		
gezegde of predikaat (WWG of NWG)	1 ond	2 LV voorzvwp	3 MV	Bepaling van gesteldheid	BWB	Aanspre- -king

Zinsdeelstukken :

ZINSDEELSTUK	BEHOORT TOT ZINSDEEL
PV	(belangrijkste, soms enige) deel van gezegde
NDG	(samen met PV) deel van gezegde bij een NWG
voorzetselbepaling	deel van BWB
bijvoeglijke bepaling bij substantief : -adjectief -voornaamwoord -telwoord -voltooid deelwoord -onvoltooid deelwoord -van-bepaling -bijstelling -combinaties van alle voorgaande	deel van ond, LV, voorzvwp, MV, bep van gest, BWB

Hoofdstuk 3 : Gebruik van de naamvallen in de enkelvoudige Latijnse zin

139. Nominatief

Volgende zinsdelen (of zinsdeelstukken) staan steeds in de nominatief :

a. Onderwerp

Vb. Flet lepus parvulus. (Een zeer klein haasje weent.)

b. NDG (Naamwoordelijk Deel van het Gezegde)

Vb. Lectus meus durus est. (Mijn bed is hard.)

Opmerking :

- Indien mogelijk (als het een adjectief is) congrueert het NDG niet alleen in naamval (nominatief) met het onderwerp, maar ook in genus en getal.
- Het NDG is geen zinsdeel maar een zinsdeelstuk

140. Vocatief

Volgend zinsdeel staat steeds in de vocatief :

a. aanspreking

Vb. Paulum subsiste, viator. (Blijf even staan, reiziger.)

141. Accusatief

Volgende zinsdelen staan steeds in de accusatief :

a. Lijdend voorwerp

Vb. Cimbri amicitiam petunt. (De Kimbren vragen vriendschap.)

b. Na een aantal voorzetsels : voorzetselbepaling (ad, ante, apud, contra, inter, per, post, propter, trans, ...)

Vb. Augustus exercitum trans Danuvium ducit.
(Augustus leidt zijn leger over de Donau)

c. Het onderwerp en het NDG van de infinitiefzin

Vb. Anus incognita dicebat novem libros divina oracula esse.
(Het onbekend oud vrouwtje zei dat de negen boeken goddelijke orakelspreuken waren.)
(novem libros = onderwerp; divina oracula = NDG)

Uitdieping van de functies van de accusatief :

d. De bijwoordelijke bepaling van richting (normaal in/ad + acc.)

Vb. Eo domum. (Ik ga naar huis)

- e. De bijwoordelijke bepaling van **uitgebreidheid** drukt een afstand, hoogte, diepte of tijdsduur uit

Vb. Abest viginti passus. (Hij is twintig passen verwijderd.)

Vb. Septem horas dormiebat. (Hij bleef gedurende zeven uren slapen.)

142. Genitief

Volgende zinsdelen staan steeds in de genitief :

- a. de **bijvoeglijke van-bepaling** :

vb. Augustus fines imperii Romani auget. (Augustus breidt het grondgebied van het Romeinse rijk uit.)

Opmerking : de bijvoeglijke van-bepaling is geen zinsdeel, maar wel een zinsdeelstuk.

Uitdieping van de functies van de genitief.

Vanaf nu zullen we de van-bepaling nader gaan specificeren. Ze valt uiteen in volgende categorieën :

- b. genitief van **bezit** duidt de bezitter aan

Vb. liber magistri (het boek van de leraar)

- c. de **partitieve** genitief of **deelsgenitief** duidt een geheel aan bij een gedeelte. Deze genitief komt voor bij woorden die een hoeveelheid uitdrukken.

Vb. pars turbae (een deel van de menigte)

- d. de **onderwerpsgenitief** of **subjectsgenitief** drukt het logisch onderwerp uit van het gevoel of de handeling die uitgedrukt wordt door het substantief waar de genitief bij staat.

Wanneer je van de woordgroep 'substantief + genitief' een zinnetje maakt, moet de genitief in dat zinnetje onderwerp (= subject) zijn.

Vb. ira plebis (de woede van het volk = het volk is woedend)

- e. de **voorwerpsgenitief** of **objectsgenitief** drukt het logisch (lijdend) voorwerp uit van het gevoel of de handeling die uitgedrukt wordt door het substantief waar het bij staat. Wanneer je van de woordgroep 'substantief + genitief' een zinnetje maakt, moet de genitief in dat zinnetje lijdend voorwerp (= object) zijn.

Vb. amor liberorum (de liefde voor mijn kinderen = ik heb mijn kinderen lief)

f. de genitief staat ook als **voorwerp bij een aantal werkwoorden en adjectieven**

Vb. memini vivorum (ik gedenk de levenden)

Vb. werkwoorden : meminisse (zich herinneren), oblivisci (vergeten)

Vb. adjectieven : peritus (ervaren in), cupidus (verlangend naar), plenus (vol van)

143. Datief

Volgende zinsdelen staan steeds in de datief :

a. meewerkend voorwerp

Vb. Leontio Regula mater posuit. (Voor Leontius heeft zijn moeder Regula (dit graf) opgericht.)

Uitdieping van de functies van de datief :

b. datief **van voor -of nadeel** antwoordt op de vraag in wiens voor -of nadeel iets gebeurt

Vb. Non scholae sed vitae discimus! (Wij leren niet voor de school, maar voor het leven!)

Vb. Atuatuci omnibus copiis auxilio Nerviis venerunt. (De Atuatuken kwamen met al hun troepen de Nerviërs ter hulp.)

c. datief als voorwerp bij een aantal adjectieven

Vb. Sum amicus Plinio. (Ik ben bevriend met Plinius.)

Vb. van dergelijke adjectieven zijn : amicus (bevriend met), carus (dierbaar voor), utilis (nuttig voor), par (gelijk aan), similis (gelijkend op/ gelijk aan), finitimus (grenzend aan), propinquus (verwant met)

d. datief als **voorwerp bij een aantal werkwoorden** die in het Nederlands onovergankelijk zijn of met een vast voorzetsel worden gebruikt (dat als vaste nv.)

Vb. Credo tibi (Ik geloof in jou/ Ik stel mijn vertrouwen in jou)

Vb. confidere (vertrouwen op), credere (geloven), nocere (schaden), parcere (sparen), persuadere (overreden), servire (dienen), studere (zich toeleggen op)

e. datief van bezit bij esse

Vb. Sunt nobis mitia poma. (Wij hebben rijp fruit.)

Opmerking : Letterlijk staat er : 'Er is voor ons rijp fruit.' De goede Nederlandse vertaling voor een datief van bezit bij esse maakt echter steeds gebruik van het werkwoord 'hebben'. Vandaar ook de benaming : datief 'van bezit'.

f. datief als **voorwerp bij werkwoorden samengesteld** met de voorzetsels ad, ante, cum, in, inter, ob, post, prae, sub, super (prefixdatief)

Vb. Militibus Pedium et Cottam praefecit. (Aan het hoofd van de soldaten stelde hij Pedius en Cotta.)

144. Ablatief

- a. Ablatief **na voorzetsels** (a(b), cum, de, e(x), pro, sine,...)

Vb. Classis Romana ab ostio Rheni navigat. (De Romeinse vloot vaart vanaf de monding van de Rijn.)

- b. ablatief als bijwoordelijke bepaling van **middel**

Vb. Caesus est virgis. (Hij werd met roeden (ter dood) gezeseld.)

- c. ablatief als bijwoordelijke bepaling van **oorzaak/reden**

Vb. Lacrimo gaudio. (Ik ween uit vreugde.)

- d. ablatief als bijwoordelijke bepaling van **wijze**

Vb. Litterae magna cura scriptae. (Een brief, met grote zorg geschreven.)

- e. ablatief als bijwoordelijke bepaling van **tijd**

Vb. Excurremus mense Septembri. (In de maand september zullen wij een uitstapje maken.)

- f. ablatief als bijwoordelijke bepaling van **plaats** (meestal in+abl; soms abl alleen)

Vb. terra marique (te land en ter zee)

Opmerking :

Voor de BWB'en die mogelijk zijn en de vragen waarop ze antwoord geven, zie nr. 127

Uitdieping van de functies van de ablatief :

- g. ablatief van **scheiding** en verwijdering (BWB van scheiding/verwijdering), vooral bij werkwoorden samengesteld met e(x), a(b) en bij andere werkwoorden die een verwijdering uitdrukken

Vb. Secernere a corpore animum (De ziel van het lichaam scheiden)

- h. Het **handelend voorwerp** wordt uitgedrukt door a(b) + ablatief

Liberi a parentibus amantur (Kinderen worden door hun ouders bemind.)

- i. de **losse ablatief**

Vb. caeso hoste (nadat de vijand gedood was)

- j. ablatief **bij enkele onovergankelijke Latijnse werkwoorden of bij bepaalde adjectieven**

Vb. Hac spe nitebatur defensio. (Op die hoop steunde zijn verdediging.)

Vb. uti (gebruik maken van), frui (genieten van), potiri (zich meester maken van), niti (steunen op)

Vb. contentus, a, um (tevreden met); dignus, a, um (waardig, waard); plenus, a, um (vol van)

k. de **ablatief als tweede lid van de vergelijking** komt voor na comparatieven

Vb. Tua consilia mihi clariora sunt luce (jouw plannen zijn mij helderder dan licht)

145. Locatief

De locatief is een verdwenen naamval die uitgaat op -i en nog verder leeft in enkele uitdrukkingen. De locatief heeft de functies overgenomen van de ablatief. De locatief wijst op een situering in ruimte en tijd.

Vb. domi: thuis ; Romae: te Rome; ruri: op het platteland; vesperi: 's avonds; heri: gisteren; humi: op de grond

146. Functies die in alle naamvallen kunnen voorkomen

a. de bijstelling

Een zinsdeel dat nog niet aan bod is gekomen bij het overzicht in de nummers 122-129 is de bijstelling.

De bijstelling geeft een nadere uitleg bij een substantief en komt hiermee overeen in naamval.

In het Nederlands staat de bijstelling vaak tussen twee komma's :

Vb. Albert II, **koning der Belgen**, groet het volk. (De bijstelling 'koning der Belgen' geeft meer uitleg over Albert II)

Vb. Menenius Agrippa, vir plebi carus,... (Menenius Agrippa, een man dierbaar aan het volk,...)

'Vir' is nominatief omdat het een bijstelling is bij Menenius Agrippa, wat ook nominatief is.

Opmerking:

Een bijstelling kan dus in om het even welke naamval staan, afhankelijk van het substantief waar het bij staat!

b. Bepaling van gesteldheid

De bepaling van gesteldheid zegt **in welke toestand iemand/iets zich bevindt** en komt dan ook overeen met het zinsdeel waarop het slaat in naamval en (als het een adjectief is) genus en getal.

Een bepaling van gesteldheid is een bepaling die zowel betrekking heeft op het gezegde als op het onderwerp of het lijdend voorwerp.

Een bepaling van gesteldheid treffen we dikwijls **als verplicht zinsdeel aan bij werkwoorden** als :

- putare, existimare, monere, ducere : denken, oordelen, aanzien als, beschouwen als
- appellare, vocare, dicere, creare : noemen, benoemen tot
- facere, reddere : maken tot

Bij al deze werkwoorden staan dan **2 accusatieven** : één voor het lijdend voorwerp en één voor de bepaling van gesteldheid die in naamval overeenkomt met dat lijdend voorwerp (dus ook acc.)

Vb. Te virum praebeas. (Gedraag je als een man.)

In volgende gevallen vinden we de bepaling van gesteldheid **als niet-verplicht zinsdeel (predicatief gebruikt)** :

- substantieven die een leeftijd of ambt uitdrukken

vb. Defendi rem publicam adulescens. (Ik heb de republiek verdedigd als jongeman.)

Adulescens is een bepaling van gesteldheid bij het onderwerp van defendi : 'ik'.

- kwantiteitsadjectieven : unus, solus, omnis, singuli, universus, totus, uterque, creber, ...

vb. Gallia est omnis divisa in partes tres. (Gallië in zijn geheel is verdeeld in drie delen.)

- rangtelwoorden : primus, ultimus, princeps, posterior, ...

vb. Hannibal princeps in proelium ibat. (Hannibal ging steeds als eerste het gevecht aan.)

Vertaling : in het Nederlands hebben we zeer vaak het woordje 'als' nodig om de bepaling van gesteldheid te vertalen.

147. Functies van de naamvallen : overzicht

Nominatief	Vocatief	Genitief	Datief	Accusatief	Ablatief	Locatief
- onderwerp - NDG	- aanspreking	- van-bep - bezit - deelsgen - ondgen - vwpsgen - vaste nv (vwp) bij ww/adj	- M.V. - voor- of nadeel - prefix. - bezit - vaste nv (vwp) bij ww/adj	- L.V. - na vz. - ond / NDG infzin - acc van richting - acc van tijdsduur	- BWB plaats - BWB tijd - BWB reden - BWB wijze - BWB middel - na vz. - abl van scheiding - LA - abl van vergelijking - vaste nv (vwp) bij ww/adj	Duidt de plaats of tijd aan
Twee functies kunnen in alle naamvallen voorkomen : bijstelling en bepaling van gesteldheid						

148. Woordgroepen

Woordgroepen zijn twee of meer woorden die bij elkaar horen om samen een logisch geheel of zinsdeel te vormen. De belangrijkste woordgroepen zijn :

- de **substantiefgroep** : dit is een woordgroep waarbij een substantief de centrale rol vervult. De andere woorden in de substantiefgroep geven nadere uitleg bij dat centrale substantief. We onderscheiden volgende substantiefgroepen :
 - a. substantief + van-bepaling (genitief)
vb. potestas deorum (de macht van de goden)
 - b. substantief + adjectief
vb. longas aures (lange oren)
 - c. substantief + voornaamwoord (bezittelijk, aanwijzend, onbepaald)
vb. domus mea (mijn huis)
 - d. substantief + telwoord
vb. quinque naves (vijf schepen)

- e. substantief + participium (PPP of PPA)
vb. *Adulescens armatus* (de gewapende jongeman)
 - f. substantief + substantief (= bijstelling)
vb. *Menenius Agrippa, vir carus plebis*,... (M. Agrippa, een man dierbaar aan het volk)
 - g. alle mogelijke combinaties van a tot f bij één substantief
vb. *nullus liber homo* (geen enkel vrij man) (telwoord + adjectief + subst)
- de **voorzetselgroep** : voorzetsel + substantiefgroep
vb. *pro magno delicto* (voor een zwaar vergrijp) (vz + adj + subst)
 - **NDG + koppelwerkwoord**
Domus mea lingua est. (Het bos is mijn huis)
 - **gelijkwaardige zinsdelen** verbonden door een nevenschikkend voegwoord
vb. *sua cura ac sua labore* (door haar zorg en haar werk)

Let op het verschil tussen woordgroepen en zinsdelen. Beschouw daartoe volgende voorbeeldzin :

vb. Leerlingen hebben een lastig leven.

O WWG LV

Deze zin bevat volgende zinsdelen :

- WWG : hebben
- Onderwerp : leerlingen
- Lijdend voorwerp : een lastig leven

Deze zin heeft echter maar één woordgroep :

- een lastig leven

De andere zinsdelen bestaan immers niet uit een groep van woorden, maar uit een enkel woord.

Hoofdstuk 4 : Wijzen en tijden in de onafhankelijke zin

149. Wijzen in de onafhankelijke zin

-indicatief : wordt gebruikt om een realis of werkelijkheid mee te delen.

Vb. Non veniet. (Hij zal niet komen.)

-conjunctief (1) : de conjunctief wordt in een onafhankelijke zin gebruikt om een potentialis (mogelijkheid) of een irrealis (onwerkelijkheid) uit te drukken. Daarbij worden volgende regels gehanteerd :

	potentialis	irrealis
Heden	Praesens/perfectum	Imperfectum
verleden	Imperfectum	plusquamperfectum

Vb. Possim dicere. (Ik zou kunnen zeggen.)

possim : conj. Praesens -> potentialis (mogelijkheid) in het heden

vb. Crederes missos. (Je zou gedacht hebben dat ze gestuurd waren.)

crederes : conj. Imperfectum -> potentialis (mogelijkheid) in het verleden

vb. Plura scriberem, si ipse possem. (Ik zou meer schrijven, indien ik het zelf kon doen.)

scriberem : conj. Imperfectum -> irrealis (onwerkelijkheid) in het heden

vb. Si quievissem, nihil accidisset mali. (Indien ik mij had rustig gestuurd, dan zou niks slechts mij zijn overkomen)

accidisset : conj. Plusquamperfectum -> irrealis (onwerkelijkheid) in het verleden

-conjunctief (2) : de conjunctief kan ook worden gebruikt om een wens uit te drukken.

Vb. Sit tibi terra levis.

Moge de aarde zacht zijn voor jou.

-conjunctief (3) : de conjunctief kan ook worden gebruikt voor een aansporing

Vb. Festinemus!

Laten wij ons haasten!

-conjunctief (4) : de conjunctief kan ook worden gebruikt voor een verbod

Vb. Si Fortuna veniat, ne intromueris.

Als Fortuna komt, laat haar niet binnen.

-conjunctief (5) : de conjunctief kan ook worden gebruikt voor een overleggende vraag

Een overleggende vraag wordt gebruikt wanneer de auteur of een personage in een tekst een vraag aan zichzelf stelt.

Vb. Quid facerem? Wat moest ik doen?

Samenvatting gebruik conjunctief in de hoofdzin :

->potentialis (mogelijkheid)

->irrealis (onwerkelijkheid)

->>wens

->aansporing

->verbod

->overleggende vraag

Een conjunctief gebruikt in een hoofdzin is een betekenisconjunctief. Er moet dus steeds naar een goede Nederlandse vertaling er van gezocht worden!

Vaak gebruiken we daarvoor de hulpwerkwoorden 'mogen,zouden,zouden kunnen,...'

150. Tijden in de onafhankelijke zin

Voor de regels voor de vertaling van de tijden in de onafhankelijke zin, zie nr.67

a. Gebruik imperfectum en perfectum

Bemerkt wel dat het Latijn twee verleden tijden heeft die we kunnen vertalen met een O.V.T. : het imperfectum en het perfectum (Hoewel het perfectum in de eerste plaats een V.T.T. is). Het verschil tussen beide is het volgende :

-imperfectum : Het imperfectum wordt gebruikt voor de beschrijving van toestanden en voor het geven van achtergrondinformatie. Daarom drukt het vaak een herhaling,een gewoonte, een duur uit.

-perfectum : Het perfectum drukt een feit uit het verleden uit.

b. Historisch praesens

Het historisch praesens is een indicatief praesens A of P die als een verleden werkwoord vertaald wordt. De auteur gebruikt het historisch praesens om zijn tekst levendiger te maken.

Vb. Appellat delphinum : Hij riep de de dolfijn

c. Historische infinitief

De historische infinitief is een infinitief praesens die als een verleden persoonsvorm wordt vertaald. De auteur gebruikt deze historische infinitief om zijn verhaal levendiger te maken.

Vb. Sequi : hij volgde

Hoofdstuk 5 : De samengestelde zin

151. Onderdelen van samengestelde zinnen : hoofdzin en bijzin

HZ (hoofdzin) : een hoofdzin of zelfstandige zin is een enkelvoudige zin waarvan één of meerdere zinnen kunnen afhangen. De zinsdelen van een hoofdzin staan steeds in de **hoofdzinsvolgorde**, i.e. met de **PV op de eerste of tweede plaats**. Het onderwerp van de HZ staat steeds naast de PV.

Vb. Toen hij naar huis ging, werd hij ziek.

HZ

BZ (bijzin) : een bijzin of afhankelijke zin is een zin die een bepaalde functie (= **zinsdeel of zinsdeelstuk**) vervult binnen een hoofdzin. De zinsdelen van een bijzin staan steeds in de **bijzinsvolgorde**, i.e. **de PV achteraan** in de (bij)zin. Onderwerp en PV staan niet naast elkaar (tenzij er geen andere zinsdelen zijn).

Vb. Toen hij naar huis ging, werd hij ziek. (functie van de BZ = BWB van tijd)

BZ

152. Nevenschikking

HZ -----HZ

of

BZ ----- BZ

(moet afhangen van een HZ)

Bij nevenschikking worden twee (of meer) gelijkwaardige zinnen in een reeks naast elkaar geplaatst en met elkaar verbonden, meestal door een nevenschikkend voegwoord.

Voor een samengestelde zin betekent dit concreet : twee hoofdzinnen of twee bijzinnen kunnen met elkaar worden verbonden door een nevenschikkend voegwoord.

De nevenschikkende voegwoorden zijn :

EN, MAAR, OF, WANT, DUS

In het Latijn :

- Aaneenschakelend 'en' : et, atque, ac, -que, nec
- Scheidend 'of' : aut, vel, -ve
- Tegenstellend 'maar' : sed, verum, at, autem
- Redengevend 'want' : nam, namque, enim
- Gevolgaanduidend 'dus' : ergo, igitur, itaque

vb. Hij zingt en hij danst. (HZ-HZ)

vb. Als je te laat vertrekt of wanneer je een leuke band krijgt, zul je de trein missen. (BZ-BZ)

153. Onderschikking

HZ

|

|

|-----BZ

of

BZ (moet uiteraard zelf ondergeschikt zijn aan een HZ)

|

|

|-----BZ

We spreken van onderschikking binnen een samengestelde zin wanneer er een BZ is, die een bepaalde functie binnen de HZ vervult. We zeggen dat de BZ ondergeschikt is aan de HZ, d.w.z. de BZ maakt deel uit van de HZ.

154. Onderschikking : soorten bijzinnen

We spreken van onderschikking als de BZ een functie vervult binnen de hoofdzin. De meest voorkomende soorten functies die een BZ vervult binnen een HZ zijn : onderwerp, voorwerp, BWB en bijvoeglijke bepaling (= zinsdeelstuk). We spreken dan ook van volgende soorten bijzinnen :

- **Onderwerpszin** : BZ met de functie van onderwerp binnen de HZ

vb. Wie niet weg is is gezien. (HZ : 2 zinsdelen)

Ond-zin gezegde

- **Voorwerpszin** : BZ met de functie van voorwerp (meestal LV) binnen de HZ

vb. Caesar zag dat de veldslag bijna voorbij was. (HZ : 3 zinsdelen)

Ond gez. LV-zin

- **BWB-zin** : BZ met de functie van BWB binnen de HZ

vb. Toen Caesar de Rubicon overstak, begon hij een burgeroorlog. (HZ : 4 zinsdelen)

BWB-zin (tijd) gez Ond LV

- **Betrekkelijke bijzin** (= bijvoeglijke bijzin) : bijvoeglijke bepaling bij één woord of woordgroep uit de HZ (= zinsdeelstuk, cfr. adjectief)

vb. Caesar, die erg fier was, inspecteerde zijn prachtige legioen. (HZ : 3 zinsdelen)

Ond gez LV

→ betrekkelijke/bijvoeglijke bijzin : *die erg fier was* is een zinsdeelstuk, een deel van het onderwerp. Geeft extra informatie over één woord uit de HZ, nl. *Caesar*.

155. hoofdzin en bijwoordelijke bijzin (onderschikking)

HZ

|

|

|-----BZ

Een bijwoordelijke bijzin is een (bij)zin die binnen de hoofdzin de functie van BWB heeft. Hij geeft dus extra uitleg bij de hoofdzin.

Een onderschikkend voegwoord leidt de BZ in en verbindt die BZ zo met een HZ

Er zijn 7 soorten onderschikkende voegwoorden. Zij leiden steeds een bijwoordelijke bijzin in :

1. tijd : toen, nadat, vooraleer, zodra, terwijl, zolang, totdat, ...
: dum (totdat), donec (totdat), quoad (totdat), antequam (vooraleer), priusquam (voordat), cum (toen), ubi (wanneer)
2. reden : omdat, aangezien, daar, vermits
: quia (omdat), quod (omdat), cum (daar, aangezien)
3. doel: opdat, om te
: ut (opdat), ne (opdat niet)

4. gevolg : zodat
: ut (zodat), ut non (zodat niet)
5. voorwaarde : als, indien, tenzij
: si (als, indien), nisi (indien niet, tenzij), si non (indien niet)
6. toegeving : hoewel, ook al, ofschoon
: cum (ofschoon, hoewel), licet/ut (ofschoon, hoewel), etiamsi (ook al, zelfs indien),
quamquam (hoewel)
7. vergelijking : zoals, alsof (= valse vergelijking)
: quasi (alsof), (sic)ut (zoals)

156. hoofdzin en betrekkelijke bijzin

Een betrekkelijk voornaamwoord leidt een betrekkelijke bijzin in die extra informatie geeft over een woord (antecedent) in de HZ.

In het Latijn :

Het meest frequent gebruikte betrekkelijke voornaamwoord is qui, quae, quod.

157. hoofdzin en indirecte vraag

Een BZ die ingeleid wordt door een vragend voornaamwoord of een vragend bijwoord noemt men een indirecte vraag. Deze BZ is meestal een onderwerpszin of een voorwerpszin.

In het Latijn :

Vragende voornaamwoorden : quis(wie?), quantus(hoe groot?), qualis(welke?),...

Vragende bijwoorden : cur(hoe?), quomodo(op welke wijze?), quare(waarom?), ubi(waar?/wanneer?)

Hoofdstuk 5 : Soorten afhankelijke zinnen (bijzinnen)

158. Gebruik van de conjunctief in de bijzinnen

De conjunctief wordt zowel in de hoofzin als in de bijzin gebruikt.
Voor gebruik van de conjunctief in de HZ, zie nr.149

Gebruik van de conjunctief in de bijzin :

De conjunctief wordt het meest gebruikt in bijwoordelijke bijzinnen na bepaalde onderschikkende voegwoorden (dus in de BZ!), waarvan de functie is : HZ verbinden met BZ.

Daarom wordt deze wijs in het Nederlands ook de aanvoegende wijs genoemd.

Bij alle onderschikkende voegwoorden verderop staat vermeld of zij gevolgd dienen te worden door een indicatief of door een conjunctief.

De conjunctief wordt echter ook gebruikt in een indirecte vraag.

De conjunctief gebruikt in bijzinnen is een grammaticale conjunctief. Dit betekent dat hij enkel en alleen gebruikt wordt omdat een grammaticale regel dat vereist. Je hoeft de conjunctief in de bijzin dus niet speciaal te vertalen in het Nederlands!

Samenvatting gebruik conjunctief in bijzin :

- a. na bepaalde onderschikkende voegwoorden (BWB-zin)
- b. in de indirecte vraag

159. De bijwoordelijke bijzin van voorwaarde

Een bijwoordelijke bijzin van voorwaarde kan ingeleid worden door :

- Si = indien
- si non = indien niet
- nisi = indien niet, tenzij

Opmerking:

In een bijwoordelijke bijzin van voorwaarde wordt meestal dezelfde wijs gebruikt als in de hoofdzin :

- De indicatief drukt een werkelijkheid of realis uit.
- De conjunctief drukt de mogelijkheid (potentialis) en onwerkelijkheid (irrealis) uit volgens volgende tabel :

	Potentialis	Irrealis
Heden	Praesens/perfectum	imperfectum
verleden	Imperfectum	Plusquamperfectum

Vb. Possis ignavus moneri, ad cenam si intestatus eas.

Je zou als onvoorzichtig kunnen worden beschouwd, als je naar een diner zou gaan zonder testament.

160. De bijwoordelijke bijzin van toegeving

Een bijwoordelijke bijzin van toegeving kan ingeleid worden door :

- etsi, tametsi, quamquam + ind. = hoewel, ofschoon
- Cum+ conj. = hoewel, ofschoon (cum concessivum)
- Etiam si = ook al, zelfs indien

Vb. Quamquam senatus cives his muneribus functos tributo liveraverat, nemo beneficio uti voluit. Hoewel de senaat de burgers die met deze bijdragen een dienst hadden bewezen had vrijgesteld van belasting, wilde niemand van dit voorrecht gebruik maken.

161. De bijwoordelijke bijzin van reden

Een bijwoordelijk bijzin van reden kan ingeleid worden door :

- quod, quia + ind. = omdat
- Quoniam + ind. = aangezien
- Cum + conj. = omdat, aangezien (cum causale)

Vb. Cuius cum valuisset auctoritas, captivi retenti sunt, ipse Carthaginem rediit. Aangezien zijn gezag de doorslag gaf, werden de gevangenen behouden en keerde hijzelf terug naar Carthago.

162. De bijwoordelijke bijzin van vergelijking

Een bijwoordelijk bijzin van vergelijking kan ingeleid worden door :

- ut, uti, sicuti + ind. = zoals (de vergelijking is werkelijk)
- Tamquam, quasi, velut si + conj. = alsof (de vergelijking is niet werkelijk)

Vb. ..., publicani ultro censores hortati sunt ut omnia sic locarent, tamquam respublica pecunia abundaret.

..., uit eigen beweging spoorden de tollenaars de censoren aan, opdat ze alle geld zo zouden uitbesteden, alsof de staat overvloed had aan bezittingen

163. De bijwoordelijke bijzin van tijd

Een bijwoordelijk bijzin van tijd kan ingeleid worden door :

- cum + ind. = toen, wanneer (cum temporale : loutere tijdsbetekenis)
- Cum + conj. imperf. of plqperf. = toen (cum historicum : naast de tijdsbetekenis wordt ook een nauw verband uitgedrukt)
- Dum + ind. Pr. = terwijl
- Postquam + ind. Perf. = nadat
- Ubi of ut + ind. Perf. = zodra, toen

Cum secundo Punico bello exhaustum aerarium ne deorum quidem cultui sufficeret...
Toen tijdens de Punische oorlog de uitgeputte schatkist zelfs niet meer volstond voor de verering van de goden, ...

164. De bijwoordelijke bijzin van doel

Een bijwoordelijk bijzin van doel kan ingeleid worden door :

- ut + conj. = om, opdat
- Ne + conj. = om niet, om te voorkomen dat, opdat niet

Vb. ..., publicani ultro censores hortati sunt ut omnia sic locarent ,...

..., uit eigen beweging spoorden de tollenaars de censoren aan, opdat ze alle geld zo zouden uitbesteden,...

165. De bijwoordelijke bijzin van gevolg

Een bijwoordelijk bijzin van gevolg kan ingeleid worden door :

- ut + conj. = zodat
- Ut non + conj. = zodat niet

Vb. Ariovistus tantam arrogantiam sumpserat, ut ferendus non videretur.

Ariovistus was zó arrogant geworden, dat hij onuitstaanbaar scheen.

Opmerking :

De gevolgzin wordt in de hoofdzin vaak aangekondigd door 'zo', dat vervat is in woorden als talis, tantus, tam, ita, sic,... (zo een grote, zo , zozeer,...)

166. Overzicht van het voegwoord cum

Het voegwoord cum kan verschillende bijzinnen inleiden en dus verschillende betekenissen hebben. Het is dan aan de lezer om de beste betekenis te kiezen in de context.

- cum + ind. = toen, wanneer (cum temporale) → BWB van tijd (louter tijd)
- Cum + conj. = toen (cum historicum) → BWB van tijd + bijbetekenis reden
- Cum + conj. = omdat, aangezien (cum causale) → BWB van reden
- Cum + conj. = hoewel, ofschoon (cum concessieven) → BWB van toegeving

167. Overzicht van het voegwoord ut

Het voegwoord cum kan verschillende bijzinnen inleiden en dus verschillende betekenissen hebben. Het is dan aan de lezer om de beste betekenis te kiezen in de context.

- ut + ind. = zoals → BWB van vergelijking
- Ut + ind. Perf. = toen → BWB van tijd
- Ut + conj. = om, opdat → BWB van doel
- Ut + conj. = zodat, dat → BWB van gevolg

168. Indirecte vraag

Een directe vraag is een gewone vraag met een vraagteken achter.

Een indirecte vraag is een vraag die afhangt van een hoofdzin en daarom geen vraagteken meer krijgt en als gehele zin geen echte vraag meer is.

Een indirecte vraag is dus in feite niks anders dan een afhankelijke zin die ingeleid wordt door een vragend woord.

Vb. Directe vraag : 'Begrijp jij dat?'

Vb. Indirecte vraag : 'Hij vraagt of jij dat begrijpt.'

'Hij weet niet of jij dat begrijpt.'

In het Latijn moet de PV van de indirecte vraag in de conjunctief staan. De indirecte vraag is dus, net als vele bijwoordelijke bijzinnen, een conjunctiefzin.

Vb. Rogo quis mittat.
Ik vraag wie er wint.

169. Overeenkomst der tijden in de (afhankelijke) conjunctiefzin

Conjunctiefzinnen kunnen zijn : bijwoordelijke bijzinnen (soms) en indirecte vragen (altijd).
Het tijdsgebruik van de conjunctief in de conjunctiefzin kunnen we in volgende tabel weergeven :

	heden	Verleden
Gelijktijdigheid t.o.v. HZ	Conjunctief praesens	Conjunctief imperfectum
Voortijdigheid t.o.v. HZ	Conjunctief perfectum	Conjunctief plusquamperfectum
Natijdigheid t.o.v. HZ	Conjunctief praesens	Conjunctief imperfectum

De tijd van de conjunctief in de bijzin vertelt ons dus of de handeling in de bijzin :

- gelijktijdig gebeurt t.o.v. de handeling in de hoofdzin (pr en imperf)
- voortijdig gebeurt t.o.v. de handeling in de hoofdzin (perf en plqperf)
- natijdig gebeurt t.o.v. de handeling in de hoofdzin (pr en imperf)

Voorbeelden :

- Nescio ubi sis. (Ik weet niet waar je bent)
conj pr -> gelijktijdig aan heden HWW
- Nescio ubi fueris. (Ik weet niet waar je was)
conj perf -> voortijdig aan heden HWW
- Nesciebam ubi esses. (Ik wist niet waar je was)
conj imperf -> gelijktijdig aan verleden HWW
- Nesciebam ubi fuisses. (Ik wist niet waar je geweest was)
conj plqperf -> voortijdig aan verleden HWW

170. De betrekkelijke bijzin

-Een betrekkelijke bijzin is een afhankelijke zin die ingeleid wordt door een betrekkelijke voornaamwoord en meer uitleg geeft over één woord uit de hoofdzin.

-Het woord waarover de betrekkelijke bijzin meer uitleg geeft noemen we het antecedent. Het antecedent staat meestal net voor een komma die HZ en BZ van elkaar scheidt.

-Het betrekkelijk voornaamwoord in het Latijn is een vorm van qui, quae, quod. Voor de verbuiging hiervan, zie nr. 62

-NGG van het betrekkelijk voornaamwoord voldoen aan volgende regels :

- geslacht + getal : wordt overgenomen van het antecedent
- naamval : komt overeen met de functie die het betrekkelijk voornaamwoord heeft in de bijzin

-Voorbeelden

- Dicebat eos esse divina oracula, quae vendere volebat (Ze zei dat die boeken goddelijke orakelspreuken waren, die ze wou verkopen)
'quae vendere volebat': betrekkelijke bijzin
oracula : antecedent (daarover geeft de betrekkelijke bijzin meer uitleg)
quae : betrekkelijk voornaamwoord

quae : onzijdig meervoud, omdat het antecedent 'oracula' onzijdig meervoud is
accusatief, omdat het lijdend voorwerp is in de betrekkelijke bijzin

- Hominem, cuius servus libros emit, video. (Ik zie de man, van wie de slaaf de boeken kocht)

'cuius servus libros emit' : betrekkelijke bijzin

cuius : betrekkelijk voornaamwoord

hominem : antecedent

cuius : mannelijk enkelvoud, omdat antecedent hominem mannelijk enkelvoud is
genitief, omdat cuius de functie 'van-bepaling' heeft in de bijzin

Opmerkingen :

Opgelet bij de vertaling in het Nederlands!

Mulier, cuius... : de vrouw, van wie...

Templum, cuius ... : de tempel, waarvan...

Homo, cum quo... : de man, met wie...

Animal, cum quo... : het dier, waarmee...

Onthoud dus voor de vertaling :

Cuius (genitief) : van wie (antecedent = persoon), waarvan (antecedent = ding)
Cui (datief) : aan wie (antecedent = persoon), waaraan (antecedent = ding)

171. Qui, quae, quod als schijnrelatief

Wanneer het betrekkelijk vnw. vooraan in de zin staat, verbindt het de vorige zin met de nieuwe zin en heeft het betrekkelijk vnw. als het ware een verbindende functie. Men spreekt daarom van een verbindingsrelatief, schijnrelatief of pseudo-relativum.

Een zin ingeleid door zo een verbindingsrelatief is echter een onafhankelijke zin (hoofdzin).

172. De infinitiefzin

Het Latijn kan na werkwoorden en uitdrukkingen van zeggen, denken, vernemen, willen, besluiten, ... een afhankelijke zin of voorwerpszin gebruiken die we infinitiefzin noemen.

Vb. Hij zegt dat de leerling spijsbelt.

O PV LV

LV = *dat de leerling spijsbelt* → dit LV is een zin → (lijdend) voorwerpszin na werkwoord van *zeggen* → in het Latijn : infinitiefzin

Vb. Illa dicebat eos esse divina oracula.

O PV LV (ZIN) = INF ZIN

Ze zei dat die boeken goddelijke orakelspreuken waren.

De kenmerken van de infinitiefzin zijn de volgende :

- het onderwerp en NDG staan in de accusatief
- het werkwoord (PV) staat in de infinitief
- het voegwoord 'dat' staat er niet in het Latijn (dit voegwoord verbindt in het Nederlands hoofd -en bijzin)

De infinitiefzin komt alleen voor na een aantal werkwoorden :

- van waarnemen (verba sentiendi): zien, horen, waarnemen, weten, hopen, geloven, ...

- van zeggen (verba declarandi): aantonen, zeggen, bevestigen, beloven, vertellen, ...
- van willen/niet willen (verba volendi): dwingen, begeren, bevelen, dulden, ...
- van voelen (verba affectuum): betreuren, zich verheugen, zich verwonderen, ...

173. Gebruik der tijden in de infinitiefzin

De tijd van de infinitief geeft ons een aanduiding wanneer de handeling in de infinitiefzin gebeurt t.o.v. het hoofdwerkwoord (werkwoord van de hoofdzin). Daarbij gelden volgende regels :

Infinitief praesens	Gelijktijdigheid t.o.v. HWW
Infinitief perfectum	Voortijdigheid t.o.v. HWW
Infinitief futurum	Natijdigheid t.o.v. HWW

Deze tijdsverhoudingen noemen we de consecutio temporum.

Voorbeelden

-HWW scit is tegenwoordig

vb.scit me venire : hij weet dat ik kom (venire : praesens -> gelijktijdig t.o.v. scit)

vb.scit me venisse : hij weet dat ik gekomen ben (venisse : perf -> voortijdig t.o.v. scit)

vb.scit me venturum esse : hij weet dat ik zal komen (venturum esse : fut -> natijdig t.o.v. scit)

-HWW sciet is toekomstig

vb.sciet me venire : hij zal weten dat ik kom (venire : praesens -> gelijktijdig t.o.v. sciet)

vb.sciet me venisse : hij zal weten dat ik gekomen ben (venisse : perf -> voortijdig t.o.v. sciet)

vb.sciet me venturum esse : hij zal weten dat ik zal komen (venturum esse : fut -> natijdig t.o.v. sciet)

-HWW sciebat is verleden

vb.sciebat me venire : hij wist dat ik kwam (venire : praesens -> gelijktijdig t.o.v. sciebat)

vb.sciebat me venisse : hij wist dat ik gekomen was (venisse : perf -> voortijdig t.o.v. sciebat)

vb.sciebat me venturum esse : hij wist dat ik zou komen (venturum esse : fut -> natijdig t.o.v. sciebat)

174. De completieve bijzin

Het werkwoord complere betekent in het Latijn 'aanvullen'. De completiefzin geeft dus als het ware een aanvulling of een verduidelijking bij een hoofdwerkwoord.

De completiefzin kan zowel in de indicatief als in de conjunctief staan.

Completiefzin in de indicatief

-quod + indicatief: 'dat' en geeft een aanvulling bij bepaalde werkwoorden

vbn: Tibi quod abes gratulor : Ik wens je geluk dat je hier niet bent.

Adde quod ... : Voeg daar nog bij dat ...

Accedit quod ... : Daar komt nog bij dat ...

Completiefzin in de conjunctief

Completiefzinnen in de conjunctief worden bijna alleen ingeleid door een bindwoord: een voegwoord (ut, ne, quin), een vragend vnw of een bijwoord.

Vbn: Mos est ut: Het is de gewoonte dat

Sol efficit ut omnia floreat: De zon zorgt ervoor dat alles bloeit.

Hostes conclamaverunt ut aliquis ex nostris ad colloquium prodiret : De vijanden riepden dat een van de Romeinen moets komen onderhandelen.

175. Losse ablatief en participium coniunctum

De losse ablatief en het participium coniunctum zijn 2 constructies van afhankelijke zinnen die een participium als centraal element hebben.

Voor verdere uitleg, zie het participium nr. 177

176. Overzichtstabel van de bijzinnen

NAAM BIJZIN	FUNCTIE IN HZ	WIJS VAN GEZEGDE	KENMERKEN
indirecte vraag	onderwerps- of voorwerpszin	conjunctief	-ingeleid door vragend vnw of bijw.
infinitiefzin	voorwerpszin	infinitief	-na ww. <i>willen, zeggen,...</i> -ond/NDG : acc. -voegw <i>dat</i> bij vertalen
betrekkelijke bijzin	bijvoeglijk bij ...	indicatief	-vorm van <i>qui, quae, quod</i> -is zinsdeelstuk cfr. adj. -bij subst. uit HZ
bijwoordelijke bijzin	BWB	indicatief of conjunctief (hangt af van voegwoord)	-ondersch voegw -7 soorten BWB
participium coniunctum	BWB of bijvoeglijk bij ...	participium	-bij subst. uit HZ
losse ablatief	BWB	participium (in abl.)	-gezegde : part. in abl. -ond : subst. in abl./niet in HZ
completiefzin	voorwerpszin	indicatief of conjunctief (hangt af van voegwoord)	-na bepaalde ww. -quod + ind. -ut/ne/quin + conj.

Hoofdstuk 6 : Participium, gerundium en supinum

177. Participium

Het Latijn kent drie participia of deelwoorden :

- Participium Perfectum Passief (PPP) → voltooid deelwoord
- Participium Praesens Actief (PPA) → onvoltooid deelwoord
- Participium Futurum Actief (PFA)

Het participium kan in het Latijn op 4 manieren worden gebruikt :

a. participium gebruikt als adjectief (deelwoord)

Het participium neemt in dit geval NGG aan van het substantief waar het bij staat.
Het PPA wordt normaal vertaald al een onvoltooid deelwoord; het PPP wordt normaal vertaald als een voltooid deelwoord.

- vb. adulescens armatus : de gewapende jongeman (armatus: PPP van armare)
- vb. patens porta : de openstaande deur (patens : PPA van patere)

b. participium gebruikt als substantief

Het participium wordt in dit geval verbogen alsof het een substantief is. Het heeft net als een substantief dus ook een naamval afhankelijk van de functie in de zin.

- Vb. parens : de ouder; parentes : de ouders (PPA van parere)
- Vb. mortuus : de dode (PPP van mori)

c. participium gebruikt in losse ablatief

De losse ablatief is een afhankelijke zin (bijzin) die bestaat uit 2 onderdelen :

- een participium (gezegde/predikaat) in de ablatief
- een onderwerp (substantief) in de ablatief; dit onderwerp komt niet voor in de HZ

Vertaling : de losse ablatief heeft de waarde van een bijwoordelijke bijzin :

- BWBZ van tijd : vb. hieme redeunte (Wanneer de winter terugkomt)
vb. Omni Gallia pacata (Nadat heel Gallië onderworpen was)
- BWBZ van reden: vb. Omnibus rebus confectis (Nadat alles tot een goed einde was gebracht)
- BWBZ van toegeving vb. Multis vulneribus acceptis (hoewel vele werden geleden)
- BWBZ van voorwaarde vb. amicitia sublata (Als de vriendschap verdwenen is)

d. participium coniunctum : participiumzin

Een participium dat hoort bij een zinsdeel en ermee overeenstemt in NGG noemt men een participium coniunctum. Het kan de functie vervullen van 2 soorten afhankelijke zinnen (bijzinnen) :

i. bijwoordelijke bijzin van

1. tijd : vb. Fortissime pugnans interficitur. (Hij sneuvelt terwijl hij dapper strijdt.)

2. reden : vb. His nuntiis litterisque commotus, Caesar duas legiones novas conscripsit. (Verontrust door deze berichten en brieven lichtte Caesar twee nieuwe legioenen)
 3. voorwaarde : vb. Haec omnia desiderata magis quam adsidue percepta delectant. (Al die voordelen schenken meer vreugde wanneer men ze heeft moeten monusen, dan wanneer men ze altijd heeft gekend.)
 4. toegeving : vb. Ut illum quasi desipientem a re familiari removerent iudices. (Dat de rechters onder het voorwendsel van onbekwaamheid hem het beheer van zijn zaken zouden ontnemen.)
- ii. betrekkelijke bijzin : vb. Vita conveniens natura. (Een leven, dat in overeenstemming is met de natuur.)
 vb. Pauci, ex proelio elapsi, perveniunt. (Enkelen, die uit de strijd zijn ontsnap, komen aan.)

Tijdsgebruik van het participium in de participiumzin:

PPA	Gelijktijdigheid met HWW	Vertaling : terwijl
PPP	Voortijdigheid met het HWW	Vertaling : nadat
PFA	Natijdigheid met het HWW	Vertaling : van plan te, om te, op het punt te

Opmerking : in feite is een participium gebruikt als adjectief (zie 177a) ook een participium coniunctum.

178. Gerundium

Het Latijn heeft de mogelijkheid om de infinitief praesens actief van de meeste werkwoorden te substantiveren (er een substantief van te maken).

Vb. vigilare : het wakker blijven.

Je zou kunnen zeggen dat de infinitief praesens actief dan de nominatief enkelvoud wordt van het corresponderende substantief.

Soms is het echter nodig dat die infinitief door zijn functie in de zin in een andere naamval dan de nominatief moet komen te staan. Deze verbogen vorm van de infinitief noemen we het gerundium.

Vertaling :

Het gerundium wordt vertaald door een infinitief, vergezeld van het passend voorzetsel of voegwoord.

Voorbeelden :

- Plurimi aegri in urbe moriuntur vigilando;
- Vele zieken in de stad sterven door het wakker blijven.
- Pauperi nec cogitandi nec quiscendi in urbe locus est.
- Voor de armen is er in de stad geen plaats om na te denken of te rusten. (lett : van het nadenken of van het rusten)

179. Supinum

Het supinum is de laatste stamtijd.

Het supinum op -um drukt in een zin het doel uit na werkwoorden van beweging.

Vb. *Cum Coriolanus consternatus matrem adiet complexum,...*

Toen Coriolanus verschrikt naar zijn moeder ging om haar te omhelzen,...

Vertaling : om te ...

DEEL III : Stilistiek

Hoofdstuk 1: Prosodie en metriek

180. Inleiding

Prosodie

Het ritme van Latijnse en Griekse verzen is niet gebaseerd op de afwisseling van beklemtoonde en onbeklemtoonde lettergrepen, zoals in het Nederlands, maar wel op de afwisseling van lange en korte lettergrepen. De prosodie bestudeert de lengte (kwantiteit) van de lettergrepen. De kwantiteit van een lettergreep hangt af van de klinkers en medeklinkers waaruit die lettergreep bestaat..

Metriek - scanderen

Metriek is de leer van de versbouw. De kleinste eenheid van een vers zijn de lettergrepen. Deze kunnen lang () of kort () zijn. Een aantal lettergrepen samen vormen een versvoet. Een aantal voeten vormen samen een vers. Een vers scanderen betekent dus het vers in versvoeten verdelen volgens een welbepaald ritme, gebaseerd op de kwantiteit van de lettergrepen.

Er bestaan verschillende combinaties van lang en kort en elk heeft zijn eigen naam. De drie voornaamste versvoeten zijn:

- een trochaeus:.....
- een dactylus:.....
- een spondaeus:.....

Ovidius, Vergilius en andere dichters schreven hun gedichten in een bepaald metrum, namelijk de dactylische hexameter.

181. De dactylische hexameter

Dit is een versmaat die 6 versvoeten telt en waarvan het schema er als volgt uitziet:

Bij het bovenstaande schema moeten we rekening houden met een aantal zaken:

- 1) De zesde voet is altijd onvolledig en bestaat ofwel uit een spondaeus ofwel uit een trochaeus.
- 2) De vijfde voet is verplicht een dactylus
- 3) De eerste vier dactylen kunnen vervangen worden door spondaeen.
- 4) In een vers is er ook een rustpauze of caesuur. Men duidt deze aan met Deze valt meestal na de derde heffing, d.w.z. na de eerste lettergreep van de derde voet.
- 5) In een dactylische hexameter wordt in iedere voet de eerste lettergreep met een ritmonuche nadruk gelezen.

HOE KENNEN WE DE KWANTITEIT VAN DE LETTERGREPEN?

In ieder goed woordenboek staat de lengte van lettergrepen aangegeven. Indien men echter een aantal basisregels uit het hoofd leert, is het meestal niet nodig woorden op te zoeken

A. Algemene regels

a) LANG van nature zijn de

- lettergrepen met een lange klinker of een tweeklank
vb. mater; regina; rosae; augere

b) LANG door positie (= plaats) zijn de

- lettergrepen met een korte klinker, gevolgd door 2 of meerdere medeklinkers of door de dubbele medeklinkers "x" en "z". *Opmerking:* de "h" telt niet mee! Bij eindlettergrepen tellen de eventuele beginmedeklinkers van het volgende woord mee:

vb. mentes; dux;

liber MAAR libertas en liber corpus

in MAAR in nova

UITZONDERING

Kort blijven de lettergrepen met een korte klinker gevolgd door de letters (b, d, g en p, t, c) + de letters (l en r)

Vbn.: ablatum tenet rosas

c) KORT door positie zijn de

- lettergrepen waarvan de klinker wordt gevolgd door een andere klinker
vb: audio; capio

B. Regels in verband met eindlettergrepen

- LANG zijn: -as (acc. vr. mv.); -os, -es en -is (abl. mv.): vbn: rosas; lupos; res; duces; linguis

-a (abl. vr. enk), -o (dat en abl m/o. enk.), -i en -u: vbn: templi, fructu, amicitia
domino

- KORT zijn: -a (nom. vr. enk), -e (abl. enk): vb: rosa, lege

- us en -is: vbn: parvus, amamus, collis

- de eindlettergrepen op een andere medeklinker dan -s
vbn: rosam, ab, pater, amat, apud

- OPMERKING

Wanneer in een vers een woord eindigt op een klinker en het volgend woord begint met een klinker, dan ontstaat er een hiaat of gaping. Meestal kapt men bij de uitspraak de eindklinker van het eerste woord af (= elisie of afkapping).

Vb: neque enim wordt nequ' enim

Ook de eind -m, die zeer vaak zwak uitgesproken werd, wordt voor een klinker geelideerd.

Vb. neque enim ignari sumus wordt

nequ' en' ignari sumus

Dergelijke geelideerde lettergrepen worden bij het scanderen natuurlijk niet meegerekend.

3. Raadgevingen voor het scanderen

Je begint best achteraan te scanderen: je kan namelijk altijd de zesde voet (twee lettergrepen) en de vijfde voet (altijd een dactylus) aanduiden. In de rest van het vers duid je dan de lange van nature (tweeklanken) en de lange door positie aan. De eindlettergrepen op een klinker of -m, die voor een klinker staan worden geelideerd en dus niet meegerekend. Je kan daarna gewoonlijk de rest van het vers aanvullen tot volledige voeten, zonder de andere kwantiteiten te moeten opzoeken in het woordenboek, omdat het versschema vastligt.

182. De pentameter

Deze bestaat uit twee helften die door een caesuur zijn gescheiden: de eerste helft bestaat uit 2 dactylen (mogen vervangen worden door spondeeën) + een lange syllabe ; de tweede helft uit twee dactylen + een lange of een korte syllabe. Zo bekomt men het volgende schema:

Een combinatie van een dactylische hexameter en een pentameter noemt men het elegisch distichon.

Hoofdstuk 2: Overzicht van de meest frequente stijlfiguren

Een stijlfiguur wordt door een auteur gebruikt om zijn tekst te verfraaien. Meestal bestaat er ook een verband tussen de boodschap die de auteur wil meegeven aan zijn lezer en de gebruikte stijlfiguur. Hieronder vind je een overzicht van de meest frequente stijlfiguren.

- **alliteratie:** of beginrijm: opvallende herhaling van woorden die beginnen met dezelfde beginmedeklinker(s)
(vb: in tanta tamque corrupta civitate Catilina)
- **anafoor:** herhaling van een woord aan het begin van opeenvolgende zinnen, zinsdelen of verzen.
(vb: Nihilne te nocturnum praesidium Palati, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, ...)
- **archaïsme:** opzettelijk gebruik van oude vormen, woorden of klanken
(vb: libido maxuma = libido maxima)
- **asyndeton:** het ontbreken van voegwoorden
vb: veni, vidi, misi)
- **chiasme:** of kruisstelling. Als je de woorden onder elkaar zet, krijg je de Griekse letter x, die er uitziet als een kruis.
(vb: satis eloquentiae, sapientiae parum = bijwoord, substantief, substantief bijwoord)
- **dichterlijk meervoud:** dichters gebruiken soms het meervoud waar enkelvoud veel logischer is. vaak gebeurt dit omwille van het metrum of om de nadruk te leggen.
(vb: ceris alligat: hij maakte ze vast met was)
- **ellips:** het weglaten van een woord dat er normaal gezien zou moeten staan. vooral het weglaten van het werkwoord esse komt zeer veel voor.
- **Hyperbaton:** woorden die grammaticaal bij elkaar horen, maar in de tekst uit elkaar staan.
- **Klanknabootsing of onomatopée :** het gebruik van woorden die geluiden nabootsen, vaak uit de natuur
(vb: murmur: gemurmel, gefluister)
- **Litotes:** ontkenning van het tegenovergestelde van wat men bedoelt als versterkend effect
(vb: non difficilis: niet moeilijk = gemakkelijk)
- **Metafoor:** een woord is niet letterlijk op te vatten, maar figuurlijk. Een metafoor is bijna altijd op een vergelijking gebaseerd.
(vb: het schip van de woestijn = kameel)
- **Metonymie:** betekenisverschuiving van een woord
(vb: lumen: licht, maar kan ook ook betekenen)
- **Polysyndeton:** veelvuldig gebruik van voegwoorden, meestal om nadruk te leggen
(vb: et mater et pater)
- **Tautologie :** twee synoniemen gebruiken om eenzelfde begrip uit te drukken
(par similitudine)

Nog enkele extra stijlfiguren:

- **Anastrophe:** omkering van de volgorde voorzetsel + substantief. Het voorzetsel staat dus achter het substantief
- **Assonantie:** klinkerrijm (vb: in tanta tamque)
- **Enjambement:** een woord staat op een volgend vers, maar hoort inhoudelijk nog bij het vorige vers.
- **Epitheton ornans:** sierend adjectief (vb: de snelvoetige Achilles)
- **Eufemisme:** een verzachtende manier om iets te zeggen (vb: de geest laten = sterven)
- **Graecisme:** het gebruik van een Grieks woord of constructie (vb. Creten: Kreta)
- **Hendiadys:** 2 nevenschikte begrippen drukken 1 ding uit (vb: Creten longumque exsilium: zijn lange ballingschap op Kreta)
- **Hypallage:** een woord hoort grammaticaal bij een bepaald substantief, maar inhoudelijk bij een ander substantief (vb: altae moenia Romae)
- **Inversie:** het werkwoord staat vooraan in de zin
- **Personificatie:** iets abstract wordt voorgesteld met menselijke eigenschappen (vb: bomen die spreken)
- **Syncope:** verkorte vorm van het werkwoord (vb: tetigere = tetigerunt)

DEEL IV : APPENDIX

BEKNOPT OVERZICHT VAN DE GRAMMATICA : PARATE KENNIS

a) DE WOORDSOORTEN

-De 9 (belangrijkste) woordsoorten kan je vrij eenvoudig onthouden doordat ze allemaal in volgende zin voorkomen :

<u>EN</u> (voegwoord)	<u>HIER</u> (bijwoord)	<u>HEBBEN</u> (werkwoord)	<u>WE</u> (voornaamwoord)	<u>NEGEN</u> (telwoord)
<u>VAN</u> (voorzetsel)	<u>DE</u> (lidwoord)	<u>BELANGRIJKSTE</u> (adjectief)	<u>WOORDSOORTEN.</u> (substantief)	

→woordsoort Latijns woord = woordsoort Nederlandse vertaling

b) DE SUBSTANTIEVEN

Verbuigingen : zie pagina 80

c) DE ADJECTIEVEN

Verbuigingen : zie pagina 80

Trappen van vergelijking :

- Comparatief : stam + -ior, -ior, -ius (verbuiging volgens lex/corpus)
- Superlatief : stam + -issimus, -issima, -issimum (verbuiging volgens longus, -a, -um)

d) DE VOORNAAMWOORDEN

nom.	ego (ik)	tu (jij)	nos (wij)	vos (jullie)	--
acc.	me (mij/me)	te (jou/je)	nos (wij/ons)	vos (jullie)	se
gen.	mei (van mij)	tui (van jou)	nostrum/nostri (van ons)	vestrum/vestri (van jullie)	sui
dat.	mihi (aan/voor mij)	tibi (aan/voor jou)	nobis (aan/voor ons)	vobis (aan/voor jullie)	sibi
abl.	me ([vz +] mij)	te ([vz +] jou)	nobis ([vz +] ons)	vobis ([vz +] jullie)	se

1 ^{ste} pers. enk.	meus, a, um	= mijn
2 ^{de} pers. enk.	tuus, a, um	= jouw, je, uw
3 ^{de} pers. enk.	suus, a, um	= zijn, haar
1 ^{ste} pers. mv.	soster, tra, trum	= onze, ons
2 ^{de} pers. mv.	vester, tra, trum	= jullie, uw
3 ^{de} pers. mv.	suus, a, um	= hun

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
nom.	hic	haec	hoc	hi	hae	haec
acc.	hunc	hanc	hoc	hos	hos	haec
gen.	huius	huius	huius	horum	harum	horum
dat.	huic	huic	huic	his	his	his
abl.	hoc	hac	hoc	his	his	his

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
nom.	ille	illa	illud	illi	illae	illa
acc.	illum	illam	illud	illos	illas	illa
gen.	illius	illius	illius	illorum	illarum	illorum
dat.	illi	illi	illi	illis	illis	illis
abl.	illo	illa	illo	illis	illis	illis

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
nom.	is	ea	id	ei (ii)	eae	ea
acc.	eum	eam	id	eos	eas	ea
gen.	eius	eius	eius	eorum	earum	eorum
dat.	ei	ei	ei	eis (iis)	eis (iis)	eis (iis)
abl.	eo	ea	eo	eis (iis)	eis (iis)	eis (iis)

	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig
nom.	qui	quae	quod	qui	quae	quae
acc.	quem	quam	quod	quos	quas	quae
gen.	cuius	cuius	cuius	quorum	quarum	quorum
dat.	cui	cui	cui	quibus	quibus	quibus
abl.	quo	qua	quo	quibus	quibus	quibus

e) HET BIJWOORD

- adjectieven van de o-a-verbuiging : stam + e
vb. longus -> long-e
- adjectieven van de gemengde verbuiging : stam + iter
vb. fortis -> fort-iter
- de comparatief van het bijwoord : stam + -ius : vb. longe -> longius, fortiter -> fortius
- de superlatief van het bijwoord : stam + issime : vb. longe -> longissime, fortiter -> fortissime

f) HET WERKWOORD

Vervoegingen : zie pp. 81-82

Verbuiging substantieven											
	a-verb	o-verb			gemengde verb				u-verb		e-verb
nom.	lingu-a	lud-us	puer	sign-um	lex	corpus	mensis	animal	mot-us	corn-u	r-es
acc.	lingu-am	lud-um	puer-um	sign-um	leg-em	corpus	mens-em	animal	mot-um	corn-u	r-em
gen.	lingu-ae	lud-i	puer-i	sign-i	leg-is	corpor-is	mens-is	animal-is	mot-us	corn-us	r-ei
dat.	lingu-ae	lud-o	puer-o	sign-o	leg-i	corpor-i	mens-i	animal-i	mot-ui	corn-u	r-ei
abl.	lingu-a	lud-o	puer-o	sign-o	leg-e	corpor-e	mens-e	animal-i	mot-u	corn-u	r-e
voc.	lingu-a	lud-e	puer	sign-um	lex	corpus	mensis	animal	mot-us	corn-u	r-es
nom.	lingu-ae	lud-i	puer-i	sign-a	leg-es	corpor-a	mens-es	animal-ia	mot-us	corn-ua	r-es
acc.	lingu-as	lud-os	puer-os	sign-a	leg-es	corpor-a	mens-es	animal-ia	mot-us	corn-ua	r-es
gen.	lingu-arum	lud-orum	puer-orum	sign-orum	leg-um	corpor-um	mens-ium	animal-ium	mot-uum	corn-uum	r-erum
dat.	lingu-is	lud-is	puer-is	sign-is	leg-ibus	corpor-ibus	mens-ibus	animal-ibus	mot-ibus	corn-ibus	r-ebus
abl.	lingu-is	lud-is	puer-is	sign-is	leg-ibus	corpor-ibus	mens-ibus	animal-ibus	mot-ibus	corn-ibus	r-ebus
voc.	lingu-ae	lud-i	puer-i	sign-a	leg-es	corpor-a	mens-es	animal-ia	mot-us	corn-ua	r-es

Verbuiging adjectieven												
	longus, -a, -um (o-a-verb)			niger, nigra, nigrum (o-a-verb)			fortis, fortis, forte			ingens, ingens, ingens		
nom.	long-us	long-a	long-um	niger	nigr-a	nigr-um	fortis	fortis	forte	ingens	ingens	ingens
acc.	long-um	long-am	long-um	nigr-um	nigr-am	nigr-um	fort-em	fort-em	forte	ingent-em	ingent-em	ingens
gen.	long-i	long-ae	long-i	nigr-i	nigr-ae	nigr-i	fort-is	fort-is	fort-is	ingent-is	ingent-is	ingent-is
dat.	long-o	long-ae	long-o	nigr-o	nigr-ae	nigr-o	fort-i	fort-i	fort-i	ingent-i	ingent-i	ingent-i
abl.	long-o	long-a	long-o	nigr-o	nigr-a	nigr-o	fort-i	fort-i	fort-i	ingent-i	ingent-i	ingent-i
voc.	long-e	long-a	long-um	niger	nigr-a	nigr-um	fortis	fortis	forte	ingens	ingens	ingens
nom.	long-i	long-ae	long-a	nigr-i	nigr-ae	nigr-a	fort-es	fort-es	fort-ia	ingent-es	ingent-es	ingent-ia
acc.	long-os	long-as	long-a	nigr-os	nigr-as	nigr-a	fort-es	fort-es	fort-ia	ingent-es	ingent-es	ingent-ia
gen.	long-orum	long-arum	long-orum	nigr-orum	nigr-arum	nigr-orum	fort-ium	fort-ium	fort-ium	ingent-ium	ingent-ium	ingent-ium
dat.	long-is	long-is	long-is	nigr-is	nigr-is	nigr-is	fort-ibus	fort-ibus	fort-ibus	ingent-ibus	ingent-ibus	ingent-ibus
abl.	long-is	long-is	long-is	nigr-is	nigr-is	nigr-is	fort-ibus	fort-ibus	fort-ibus	ingent-ibus	ingent-ibus	ingent-ibus
voc.	long-i	long-ae	long-a	nigr-i	nigr-ae	nigr-a	fort-es	fort-es	fort-ia	ingent-es	ingent-es	ingent-ia

HET WERKWOORD

ACTIEF

		indicatief	conjunctief	imperatief	infinitief	participium
ONVOLTOOIDE TIJDEN	praesens	pr stam + (bindkl i/u) + o,s,t,mus,tis,nt (OTT : ik roep)	1) a-verv : pr stam + e + m,s,t,mus,tis,nt 2) andere : pr stam + a + m,s,t,mus,tis,nt	inf pr A min -re (roep !)	op -re (roepen)	PPA : pr stam + (bindkl e +) ns, -ntis (roepend)
	imperfectum	pr stam + tijdskenm -(e)ba- + m,s,t,mus,tis,nt (OVT : ik riep)	inf pr A + m,s,t,mus,tis,nt			
	futurum simplex	1) a + e - verv : pr stam + tijdskenm b + (bindkl i/u) + o,s,t,mus,tis,nt 2) andere verv : pr stam + tijdskenm e (1 ^{ste} enk : a) + m,s,t,mus,tis,nt (OTTT : ik zal roepen)				
VOLTOOIDE TIJDEN	perfectum	perf stam + i,isti,it,imus,istis,erunt (VTT : ik heb geroepen)	perf stam + erim,eris,erit, erimus,eritis,erint		perf stam + isse (geroepen hebben)	
	PQP	perf stam + eram,eras,erat,eramus,eratis,erant (VVT : ik had geroepen)	perf stam + issem,isses,isset, issemus,issetis,issent			
	FE	perf stam + ero,eris,erit,erimus,eritis,erint (VTTT : ik zal geroepen hebben)				

Opm : dit zijn enkel de regels; je moet de vervoegingen van de werkwoorden vocare,monere,mittere,audire en capere paraat kennen!
Controleer jezelf door de vervoegingen (tabellen) van deze paradigmata volledig neer te schrijven of op Smartschool in te vullen.

HET WERKWOORD

PASSIEF

		indicatief	conjunctief	imperatief	infinitief	participium
ONVOLTOOIDE TIJDEN	praesens	pr stam + (bindkl i/u) + (o)r,ris,tur,mur,mini,ntur (OTT : ik word geroepen)	1) a-verv : pr stam + e + r,ris,tur,mur,mini,ntur 2) andere : pr stam + a + r,ris,tur,mur,mini,ntur		pr stam + i/ri (geroepen worden)	
	imperfectum	pr stam + tijdskenm -(e)ba- + (o)r,ris,tur,mur,mini,ntur (OVT : ik werd geroepen)	inf pr A + r,ris,tur,mur,mini,ntur			
	futurum simplex	1) a + e - verv : pr stam + tijdskenm b + (bindkl i/u) + or,ris,tur,mur,mini,ntur 2) andere verv : pr stam + tijdskenm e (1 ^{ste} enk : a) + r,ris,tur,mur,mini,ntur (OTTT : ik zal geroepen worden)				
VOLTOOIDE TIJDEN	perfectum	PPP + hulpww sum,es,est,sumus,estis,sunt (VTT : ik werd geroepen)	PPP + sim,sis,sit, simus,sitis,sint		PPP + hulpww esse (geroepen zijn)	PPP : supinumstam+ -us,-a,-um (geroepen)
	PQP	PPP + hulpww eram,eras,erat,eramus,eratis,erant (VVT : ik was geroepen)	PPP + essem,esses,esset, essemus,essetis,essent			
	FE	PPP + hulpww ero,eris,erit,erimus,eritis,erunt (VTTT : ik zal geroepen zijn)				

Opm : dit zijn enkel de regels; je moet de vervoegingen van de werkwoorden vocare,monere,mittere,audire en capere paraat kennen!
 Controleer jezelf door de vervoegingen (tabellen) van deze paradigma's volledig neer te schrijven of op Smartschool in te vullen.

g) SYNTAXIS VAN DE ZIN

Zinsdelen :

ZIN						
MINIMALE ZIN : GEZEGDE + VERPLICHTE ZINSDLEN				NIET-VERPLICHTE ZINSDLEN		
gezegde of predikaat (WWG of NWG)	1 ond	2 LV voorzwp	3 MV	Bepaling van gesteldheid	BWB	Aanspre- -king

Zinsdeelstukken :

ZINSDLEELSTUK	BEHOORT TOT ZINSDLEEL
PV	(belangrijkste, soms enige) deel van gezegde
NDG	(samen met PV) deel van gezegde bij een NWG
voorzetselbepaling	deel van BWB
bijvoeglijke bepaling bij substantief :	deel van ond, LV, voorzwp, MV, bep van gest, BWB
-adjectief -voornaamwoord -telwoord -voltooid deelwoord -onvoltooid deelwoord -van-bepaling -bijstelling -combinaties van alle voorgaande	

h) ZINSDLEN (+ ZINSDLEELSTUKKEN) EN NAAMVALLEN (EERSTE GRAAD)

Nominatief	Vocatief	Genitief	Datief	Accusatief	Ablatief
- onderwerp - NDG	-aanspreking	- van-bep - voorwerp bij ww/adj	- M.V. - voorwerp bij ww/adj	- L.V. - na vz. - ond / NDG inzin - acc van richting	- na vz. - BWB plaats - BWB tijd - BWB reden - BWB wijze - BWB middel - abl van scheiding - voorwerp bij ww/adj
Twee functies kunnen in alle naamvallen voorkomen : bijstelling en bepaling van gesteldheid					

i) ZINSELEN (+ ZINSEELSTUKKEN) EN NAAMVALLEN (VANAF 2DE GRAAD)

Nominatief	Vocatief	Genitief	Datief	Accusatief	Ablatief	Locatief
- onderwerp - NDG	- aanspreking	- bezit - deelsgen - ondgen - vwpngen - vaste nv (vwp) bij ww/adj	- M.V. - voor- of nadeel - prefix. - bezit - vaste nv (vwp) bij ww/adj	- L.V. - na vz. - ond / NDG infzin - acc van richting - acc van tijdsduur	- BWB plaats - BWB tijd - BWB reden - BWB wijze - BWB middel - na vz. - abl van scheiding - LA - abl van vergelijking - vaste nv (vwp) bij ww/adj	Duidt de plaats of tijd aan
Twee functies kunnen in alle naamvallen voorkomen : bijstelling en bepaling van gesteldheid						

j) OVERZICHTSTABEL VAN DE BIJZINNEN

NAAM BIJZIN	FUNCTIE IN HZ	WIJS VAN GEZEGDE	KENMERKEN
indirecte vraag	onderwerps- of voorwerpszin	conjunctief	-ingeleid door vragend vnw of bijw.
infinitiefzin	voorwerpszin	infinitief	-na ww. <i>willen, zeggen,...</i> -ond/NDG : acc. -voegw <i>dat</i> bij vertalen
betrekkelijke bijzin	bijvoeglijk bij ...	indicatief	-vorm van <i>qui, quae, quod</i> -is zinsdeelstuk cfr. adj. -bij subst. uit HZ
bijwoordelijke bijzin	BWB	indicatief of conjunctief (hangt af van voegwoord)	-ondersch voegw -7 soorten BWB
participium coniunctum	BWB of bijvoeglijk bij ...	participium	-bij subst. uit HZ
losse ablatief	BWB	participium (in abl.)	-gezegde : part. in abl. -ond : subst. in abl./niet in HZ
completiefzin	voorwerpszin	conjunctief/indicatief	-ondersch vgw <i>quod</i> , ut... (voornamelijk)